

INSTITUTIONEN FÖR SPRÅK OCH
LITTERATURER

ICKE-ABSOLUT ABLATIVUS ABSOLUTUS

Om en avvikande användning av ablativus
absolutus hos Caesar

Rebecka Wagersten

Uppsats/Examensarbete:	Examensarbete för filosofie kandidatexamen i latin 15 hp
Program och/eller kurs:	LAT140
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vårterminen 2020
Handledare:	Erik Bohlin
Examinator:	Anna Blennow

Abstract

The ablative absolutes are not always as absolute as their name suggests. When a coreference exists between the ablative absolute and another noun phrase in the clause, it is non-absolute. This student thesis analyzes the non-absolute ablative absolutes in Caesar's *Bellum Gallicum* and *Bellum civile*.

The student thesis' first main issue is how Caesar has utilized the characteristics and possibilities of the ablative absolute when using these irregular ones. The second one is how this use affects the emphasis and meaning of the sentence. The grammatical theory applied is Construction Grammar.

According to the principles of Construction Grammar, the ablative absolute has an inherent semantical value. From a Construction Grammar point of view, this seems to be what Caesar wants to take advantage of when choosing a non-absolute ablative absolute, even though it might be seen as irregular. The ablative absolute has an intermediate syntactical function, between the participium coniunctum and the subordinate clause. Compared with the former, it is more independent and emphasized, but compared with the latter, it is closer attached to the verbal predicate and the rest of the clause. The non-absolute ablative absolute affects the relation between the actions and facts expressed by the verbal predicate and the predicate of the ablative absolute. It gives them a strong temporal and factual connection, but it also creates an order of relevance and a clear distinction between them. Often, the violation of the rule even has a key function, as it makes the referent appear from different perspectives. Also, the referent is given a more central role, by being mentioned two times in the same clause.

Nyckelord: ablativus absolutus, Caesar, *Bellum Gallicum*, *Bellum civile*

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
1. Bakgrund.....	2
1.1 Frågeställningar.....	2
1.1.1 Centrala begrepp.....	3
1.1.2 Grammatisk teori.....	5
1.2 Metod och material.....	5
1.2.1 Disposition.....	8
1.3 Författaren och hans verk.....	8
1.3.1 Om Caesar.....	8
1.3.2 Caesars litterära verk.....	9
1.3.3 Caesars språk, stil och berättarteknik.....	10
1.4 En avvikande användning av ablativus absolutus.....	12
1.4.1 Grundläggande begrepp.....	12
1.4.2 Ablativus absolutus.....	13
1.4.3 Icke-absolut användning av ablativus absolutus.....	14
1.4.3.1 Icke-absolut ablativus absolutus hos Caesar.....	16
1.4.4 Är den avvikande användningen avsiktlig?.....	17
1.4.5 Icke-absolut ablativus absolutus - alternativ och förklaringar.....	19
1.5 Konstruktionsgrammatik.....	20
1.6 Urval av textställen hos Caesar med icke-absolut ablativus absolutus.....	22
2. Icke-absolut ablativus absolutus.....	28
2.1 Alternativa satskonstruktioner.....	28
2.2 Ablativus absolutus egenskaper och möjligheter.....	28
2.3 Analys av textställena.....	29
2.3.1 Effektiv skildring av händelseförloppet.....	29
2.3.1.1 Effektiv skildring av flera verbhandlingar.....	30
2.3.2 Flera centrala verbhandlingar i samma sats.....	31
2.3.2.1 Flera centrala händelseförlopp i samma sats.....	32
2.3.2.2 Framhävande av det speciella förhållandet mellan två processer.....	33
2.3.2.3 Rangordning av verbhandlingar.....	33
2.3.2.4 Utgångsläge som utgör förutsättning för predikatet.....	35

2.3.2.5 Central bakgrundsinformation.....	36
2.3.3 En speciell logisk och kronologisk ordning	37
2.3.4 Många och/eller långa bisatser mellan ablativus absolutus och predikat.....	38
2.3.5 Strukturell splittring	39
2.3.5.1 Delar/helhet	40
2.3.5.2 Olika roller	40
2.3.5.3 Skillnad i identiteten.....	41
2.3.5.4 En positiv och en negativ synvinkel.....	41
2.3.6 Variation i satsen	42
2.3.7 Ett motsatsförhållande?	42
3. Resultat, slutsatser och sammanfattning	46
3.1 Egenskaper och möjligheter.....	46
3.1.1 Motsats	46
3.2 Betoning och betydelse	47
3.2.1 Jämförelse med participium coniunctum respektive bisats.....	48
3.3 Ytterligare perspektiv på icke-absolut ablativus absolutus.....	48
3.4 Sammanfattning och slutsatser	49
3.5 Avslutning	49
4. Litteraturförteckning	51
4.1 Editioner.....	51
4.2 Övrig litteratur	51
4.3 Onlinedatabas.....	53

Inledning

För den som nyligen börjat bekanta sig med latinsk grammatik ter sig språket ovanligt strikt och regelstyrt. Det ska vara rätt negation på rätt ställe i rätt typ av sats och kongruens vitt och brett. När inläringen gått ett par steg framåt dyker dock en rad grammatiska egenheter upp, allt från nosismer till grecismer, och bilden av det strängt principtrogna latinet bleknar något. Samtidigt brukar det gå att finna rimliga förklaringar till avvikelserna. Bevekelsegrunder såsom en säregen språkhistorisk utveckling eller poetisk frihet kan anföras till deras försvar. Det brukar heta ”ingen regel utan undantag”. Ett exempel på detta är fenomenet som skulle kunna kallas - trots detta *contradictio in adiecto* - icke-absolut användning av absoluta ablativer.

1. Bakgrund

1.1 Frågeställningar

En ablativus absolutus i klassiskt latin brukar som benämningen antyder stå just i kasus ablativ och ha just en absolut funktion i satsen. Caesar, som både var en samvetsgrann regelhållare och en flitig användare av ablativus absolutus, lät oftast sina absoluta ablativer vara absoluta. Ibland förekommer dock avvikelser från huvudregeln, som på ett mer eller mindre markant sätt undergräver den absoluta ablativens status som absolut. Ofta ses dessa avvikande ställen som problem som måste förklaras, eller bortförklaras. Kanske borde dock inte utgångspunkten vara att detta är ett syntaktiskt problem, utan snarare ett syntaktiskt alternativ och en möjlighet för en skicklig författare att uttrycka sig ännu mer välformulerat. En vägledande idé för formuleringen av frågeställningarna var att konstruktionen ablativus absolutus i vissa sammanhang ger språkliga fördelar jämfört med andra konstruktioner. Att Caesar använt ablativus absolutus på ett friare sätt antyder att han däri såg en särskild uttrycksmässig potential som han ville maximera. Resultatet blir uttrycksfulla meningar och en mer varierad text.

Syftet med uppsatsen är att undersöka Caesars icke-absoluta ablativus absolutus, bland annat genom att identifiera orsaker och konsekvenser och göra olika jämförelser. Dessutom diskuteras beskrivningen av detta grammatiska fenomen i sekundärlitteraturen, för att se om det finns otydligheter eller andra brister i framställningen.

Denna uppsats utgår från följande frågeställningar:

- Vilka egenskaper och möjligheter hos ablativus absolutus har Caesar använt sig av i sitt bruk av icke-absoluta absoluta ablativer?
  - Medger en icke-absolut ablativus absolutus möjlighet att uttrycka en motsats?
- Hur påverkas satsens betoning och betydelse när Caesar använder en icke-absolut ablativus absolutus?
  - Vilka skillnader kan identifieras jämfört med om ett participium coniunctum eller en bisats hade använts istället?

Utifrån den första frågeställningen identifieras vissa egenskaper hos ablativus absolutus och resonemang förs om vilka möjligheter dessa egenskaper ger vid användningen av en icke-absolut ablativus absolutus. Den första underfrågeställningen syftar till att undersöka relevansen och riktigheten i sekundärlitteraturens framställning av användandet av icke-absolut ablativus absolutus för att uttrycka motsatser. De andra två frågeställningarna undersöker följden av att en icke-absolut ablativus absolutus används, med fokus på satsens betoning och betydelse.

1.1.1 Centrala begrepp

Begreppet betoning är centralt i undersökningen och grundar sig på grammatikornas begreppsanvändning. Det är tämligen svårdefinierat, men skulle kunna sägas handla om hur stort fokus olika fraser och konstruktioner har i en sats. Exempelvis skrivs i latinet personliga pronomina som är subjekt ut i regel endast om de är betonade.¹ Här genererar ett visst ord en starkare betoning av en viss person. Jämför satsen *confido tibi*² med *ego confido tibi*. Ett annat exempel på när betoningen spelar in är i latinets ordföljd. Avvikelser från latinets normala ordföljd kan göra vissa ord och uttryck mer betonade i en sats.³ I motsvarande sammanhang i sekundärlitteraturen används begreppen *Nachdruck*⁴ eller *Betonung*⁵ på tyska, på engelska *emphasis*⁶ och på latin *gravitas*.⁷

Med betydelse avses innebörd eller mening. Betydelse i sin enklaste form kan handla om att verbet *duco* kan betyda både dra, skapa, leda eller tro, beroende på sammanhang.⁸ I vidare bemärkelse kan påverkan på betydelse handla exempelvis om hur relationen mellan olika

---

¹ Sjöstrand (2014), s. 211.

² ”Jag litar på dig”. De latinska exempelmeningar som tas upp i uppsatsen är konstruerade av mig.

³ *ibid*, s. 429.

⁴ Kühner & Stegmann (1955), s. 786, Hofmann & Szantyr (1965), s. 139 m.fl.

⁵ Menge, Burkard & Schauer (2000), s. 723.

⁶ Gildersleeve & Lodge (1867/1997), s. 265 och Harley (2014), s. 308.

⁷ Kossak (1858), s. 1.

⁸ ”duco”, Ahlberg, Lundqvist & Sörbom (2017).

händelser framställs, eller om att lyfta fram ett visst faktum. De föregående exempelmeningarna *confido tibi* respektive *ego confido tibi* har olika betoning och därmed inte heller helt samma betydelse. Medan *confido tibi* kan ses som en mer allmän utsaga kan *ego confido tibi* tänkas ha bibetydelsen ”Jag litar på dig (fastän ingen annan gör det)”. En annan möjlig tolkning av det enkla *confido tibi* kan vara ”Jag litar på *dig* (men inte på någon annan)”. Beroende på sammanhang kan *confido tibi* ge uttryck för en uppmaning, ett löfte eller ett indirekt hot. Denna sats kan alltså ha flera olika *betydelse*. Begreppet betydelse har valts som motsvarighet till engelskans *meaning*.⁹

För begreppet egenskap finns ett flertal mer eller mindre motsvarande begrepp i tyskan och engelskan vilket gör det svårt att finna en lämplig översättning. Ord som används i liknande sammanhang är *Eigenart*, *Beschreibungsdetail*, *Merkmal*, *Element*, *Charakteristikum* och *Eigenschaft* på tyska¹⁰ samt *property* och *characteristic* på engelska.¹¹ Ordet möjlighet motsvarar engelskans *possibility*.¹²

Begreppen egenskap, möjlighet, betoning och betydelse är inte helt optimala i beskrivningen av detta grammatiska fenomen, eftersom de i ett sammanhang där tydlighet är eftersträvansvärt ofta blir alltför vaga och svårdefinierade. De har dock valts för att i största möjliga mån återspegla terminologin i sekundärlitteraturen vilken denna uppsats hänvisar till, vilket i någon mån bör ge dem en tydligare innebörd. Att inte heller annan litteratur använder sig av en mer exakt terminologi visar dessutom på att det inte är så lätt att finna helt adekvata begrepp. Förhoppningen och ambitionen är att dessa begrepp ändå gör redogörelserna och resonemangen så tydliga som möjligt.

---

⁹ Harley (2014), s. 308, Fried & Östman (red.) (2004), s. 13 och Goldberg (1995), s. 7.

¹⁰ Müller-Lancé (1994). Samtliga uppräknade begrepp används av denne, se s. 22, 23, 25, 75, 101 & 101.

¹¹ Fried & Östman (red.) (2004), s. 12 & 13.

¹² *ibid*, s. 15 & 40.

Det grammatiska fenomen som denna uppsats undersöker kallas här icke-absolut ablativus absolutus eller icke-absolut absolut ablativ. Denna benämning har valts då den på ett träffande sätt beskriver just vad det rör sig om.

1.1.2 Grammatisk teori

Undersökningen utgår från konstruktionsgrammatikens idé om att konstruktioner i sig själva bär med sig en viss betydelse och att även perifera uttryck utgör en central del av språket. En icke-absolut ablativus absolutus ses då som en konstruktion som genererar en något annorlunda betoning och betydelse jämfört med andra konstruktioner och som trots sin ovanlighet inte kan bortses från - den utgör onekligen en del av Caesars latin. Vissa begrepp som används inom konstruktionsgrammatiken används även i denna uppsats, exempelvis betoning, betydelse och konstruktion. Konstruktionsgrammatiken behandlas mer utförligt i avsnitt 1.5.

1.2 Metod och material

Undersökningen grundar sig i första hand på primärmaterialet, vilket omfattar utvalda textställen från Caesars *Bellum Gallicum* och *Bellum civile*. Det utvalda materialet är ingen sammanhängande text, utan en corpus av korta textpassager där det förekommer en koreferens mellan en subjektsablativ och ett subjekt eller objekt i samma sats. Utifrån frågeställningarna hade det varit möjligt och även ändamålsenligt att inkludera textställen med koreferens exempelvis mellan subjektsablativ och genitivattribut eller adverbial. Dessa fall valdes dock bort för att begränsa textunderlaget. De sju fall som tas upp är så olika och mångskiftande att det redan finns tillräckligt mycket att analysera och jämföra. Många resonemang kan föras utifrån detta begränsade textunderlag. Alltför många olika exempel i en kvantitativt begränsad text blir lätt förvirrande. Koreferensen subjektsablativ-subjekt respektive subjektsablativ-objekt har prioriterats då den är syntaktiskt mest påfallande, och därmed även skulle kunna ses som mest avvikande och problematisk. Jämför de två satserna

urbe capta haec deleta est och *urbe capta illinc fugerunt*. Koreferensen *urbe-haec* (subjektsablativ-subjekt) är mer markant än *urbe-illinc* (subjektsablativ-adverbial).¹³

Textställena som analyseras i uppsatsen har jag inte letat upp själv, utan funnit med hjälp av sekundärlitteraturen. Därför kan jag inte vara helt säker på att alla berörda ställen behandlas i uppsatsen, men jag har ändå gjort bedömningen att i stort sett alla är inkluderade, och i synnerhet de viktigaste och tydligaste fallen. De textställena som behandlas återfinns alla i Joannes Albertus Maria van der Lindens avhandling från 1955, *Een speciaal gebruik van de ablativus absolutus bij Caesar* från Universiteit van Amsterdam.¹⁴ Avhandlingen behandlar liknande frågor som min uppsats, vilket ger anledning att anta att hans texturval är av relevans även för denna uppsats. Han analyserar förvisso ännu fler fall, men de som omfattas av denna uppsatsens syntaktiska kriterium (koreferens mellan subjektsablativ och subjekt/objekt) inkluderas även i hans avhandling.

De citerade textställena är inte särskilt långa. Ofta står inte hela meningen utskrivet. Detta görs för att inte ta fokus från det väsentliga i textstället.

Den textkritiska edition som använts för *Bellum Gallicum* är Teubnerutgåvan från 1987 som är utgiven av W. Hering. För *Bellum civile* används Alfred Klotz utgåva i Teubnerserien från 1950.

Sekundärlitteraturen valdes dels i samråd med handledare och dels genom olika litteratursökningar på egen hand. Dessutom studerades fotnoter och referenslistor hos redan tillgänglig litteratur för att därigenom hitta ytterligare sekundärmaterial. För detta ändamål var van der Lindens avhandling ovärderlig. Bortsett från att den i sig bidrog med mycket information och många värdefulla resonemang hänvisade den även till mycket annan användbar litteratur. Tommy Resmarks D-uppsats från år 2009, *Ablativus absolutus hos Ammianus Marcellinus* från Lunds universitet, var behjälplig när det gällde att hitta nyare

---

¹³ Detta inte endast på grund av att subjektet har en mer central roll i satsen än vad adverbialiet har, utan även därför att *haec* i högre utsträckning än *illinc* motsvarar *urbe*. *Haec* är ju ett pronomen och står därför istället för ett substantiv, och motsvarar alltså detta helt och hållet. För *illinc* är kopplingen inte lika direkt.

¹⁴ van der Linden (1955), s. 104-105.

sekundärmaterial. Genom denna uppsats fann jag Johannes Müller-Lancés avhandling från år 1994, *Absolute Konstruktionen vom Altlatein bis zum Neufranzösischen* från Albert-Ludwigs-Universität, vilken hänvisade till ytterligare litteratur.

De använda textkommentarerna är de som skrevs av Friedrich Kraner och Wilhelm Dittenberger och omarbetades av Heinrich Meusel. De är förvisso skrivna för ett sekel sedan, men är ändå de kommentarer som är aktuella när de talrikt förekommande skolkommentarerna inte räcker till. I sitt förord till första volymen av kommentarverket till *Bellum Gallicum* påpekar dock Meusel att kommentaren främst behandlar det sakliga. Även språkliga kommentarer förekommer, men det är inte där tyngdpunkten ligger.¹⁵ Detta för med sig att dessa kommentarer endast fått en begränsad roll i denna uppsats, som ju fokuserar på det grammatiska.

Beskrivningen av ablativus absolutus utgår från Müller-Lancés resonemang. Hans avhandling är förhållandevis färsk och argumenterar utifrån tidigare litteratur. Resonemanget om ablativus absolutus i förhållande till konjunkta particip och bisatser grundar sig på François Hoffs konferensbidrag *Les ablatifs absolus irréguliers*. Grammatikorna som används är framförallt de som är skrivna av Raphael Kühner och Carl Stegmann, Johann Baptist Hofmann och Anton Szantyr samt av Hermann Menge, Thorsten Burkard och Markus Schauer. Den sistnämnda är baserad just på Caesars och Ciceros latin.¹⁶ Till uppsatsens analysdel bidrog van der Linden mycket, men även Julius Langes artikel *Über einen besondern gebrauch des ablativus absolutus bei Caesar*. I sekundärlitteraturen ingår även vetenskapliga artiklar samt litteraturhistoriska och lingvistiska verk.

Citat på engelska översätts inte i uppsatsen. För citat på tyska, nederländska och latin finns (tämmligen ordagranna och ej särskilt välformulerade) översättningar i fotnoterna.

Frågeställningarna är på intet sätt heltäckande vad gäller ämnet. De är dock formulerade för att på ett adekvat sätt, och inte alltför mångordigt, täcka in det som jag anser utgöra kärnan i Caesars icke-absoluta användning av ablativus absolutus, nämligen att den är en medveten

---

¹⁵ Meusel (1913), Vorwort s. IV.

¹⁶ Burkard & Schauer (1999). Förordet till *Lehrbuch der lateinischen Syntax und Semantik* (2000), s. XI.

språklig avvikelse hos en skicklig författare. I ljuset av detta försöker jag sedan analysera dessa fall, utifrån konstruktionsgrammatikens idéer om sambandet mellan konstruktion, betoning och betydelse.

1.2.1 Disposition

I inledningen finns en beskrivning av Caesars liv, hans litterära verk samt hans språk, stil och berättarteknik. Därefter följer en framställning av ablativus absolutus, vilken mynnar ut i en beskrivning och problematisering av Caesars icke-absoluta absoluta ablativer. Sedan ges en kort redogörelse för den grammatiska teori som uppsatsen tar avstamp i, nämligen konstruktionsgrammatiken.

I analysdelen finns inget eget avsnitt för respektive frågeställning, utan de behandlas parallellt. Detta gör att sambandet mellan frågeställningarna framträder tydligare. Den första underfrågeställningen behandlas dock separat i slutet av analysdelen. Analysdelen struktureras framförallt utifrån vad som uttrycks i satsen med hjälp av en icke-absolut ablativus absolutus.

1.3 Författaren och hans verk

1.3.1 Om Caesar

Gaius Julius Caesar föddes år 100 f.Kr. i den månad som skulle komma att namnges efter honom själv. Han är den enda av de viktigaste latinspråkiga författarna som föddes i staden Rom¹⁷ och även en av de mest välkända politikerna från hela antiken. Han föddes i en aristokratisk familj¹⁸ och påverkades i sin uppfostran mycket av modern Aurelia. Molon, som även var Ciceros lärare, stod bakom Caesars retoriska undervisning. Efter att ha varit officer i Asien innehade Caesar ett flertal olika ämbeten i Rom, exempelvis pontifex maximus och praetor. Sin aristokratiska börd till trots bröt han med optimaterna och allierade sig med folket mot senaten. Caesar stödde Antonius och Catilina, Ciceros rivaler.¹⁹ År 60 bildade Caesar det första triumviratet tillsammans med Pompeius och Crassus. Caesar var konsul år 59 och blev året därpå ståthållare över de galliska provinserna. De nio åren i Gallien gynnade både

---

¹⁷ von Albrecht (1997), s. 405.

¹⁸ Mellor (red.) (2004), s. 135.

¹⁹ von Albrecht (1997), s. 405-406.

Caesars militära förmågor och hans rykte som general.²⁰ Under åren 58-51 erövrade han Gallien till och med floden Rhen. År 49 startade han inbördeskrig i det att han korsade floden Rubicon och därmed invaderade Italien.²¹ Under fem år kämpade han mot senatens styrkor i Grekland, Egypten, Afrika och Spanien.²² Detta ledde fram till att han år 44 f.Kr. slutligen blev diktator på livstid, vilket dock visade sig inte vara en särskilt lång tid, eftersom han mördades redan samma år, den 15 mars.²³

1.3.2 Caesars litterära verk

Caesar är som författare framförallt känd för att ha skrivit de två verken *Bellum Gallicum* och *Bellum civile*,²⁴ vilka alltså skildrar det galliska kriget respektive inbördeskriget. Till det förstnämnda har han skrivit sju böcker, och det sistnämnda består av tre böcker. *Bellum Gallicum* är det enda antika verk där en fältherre själv beskriver sina militära operationer.²⁵ Under kriget i Gallien skickade han skriftliga rapporter till senaten, och enligt Ronald Mellor är det dessa som sedan samlades ihop till *Bellum Gallicum*.²⁶ Michael von Albrecht ger dock en annan bild av läget. Han bestrider inte att Caesars korrespondens med senaten lär ha bidragit till skrivprocessen, men boken i sig lär snarare ha kommit till under en enda kortare period, nämligen vintern 52-51. Denna bearbetning av materialet hade såväl politiska som språkliga syften. En sak som talar för denna tolkning är att det var först efter de stora framgångarna år 52 f.Kr. som Caesar kunde veta att ett dylikt verk skulle tjäna hans syften, vilket gjorde det möjligt för honom att i böckerna framhäva att han handlat på det sätt som var bäst för det romerska folket. Även böckernas inbördes relation och gemensamma stil pekar på

---

²⁰ Mellor (red.) (2004), s. 135.

²¹ von Albrecht (1997), s. 407.

²² Mellor (red.) (2004), s. 135.

²³ von Albrecht (1997), s. 407.

²⁴ Dessa kallas även (*Commentarii*) *de bello Gallico* respektive (*Commentarii*) *de bello civili* eller *Commentarii belli Gallici/civilis*.

²⁵ Mellor (red.) (2004), s. 136.

²⁶ *ibid*, s. 135.

att de författats under en kortare period och omfattats av en övergripande plan.²⁷ *Bellum civile* skrevs troligtvis år 47. Verket tros dock inte ha hunnit avslutas.²⁸

1.3.3 Caesars språk, stil och berättarteknik

Caesars litterära stil präglas av en ”talent for succinct expression”.²⁹ Karaktäristisk är purismen, det vill säga strävan efter att vara språkligt stilren. Om flera ord finns att välja på, väljer Caesar samma varje gång. Han hanterar språket på ett funktionellt sätt och undviker därför onödig variation.³⁰ Denna begränsning av ordförrådet kallas av Klotz kännetecknet för en enkel stil.³¹ Ofta strävar Caesar efter språklig symmetri, vilket tar sig uttryck i exempelvis parallellismer. Hermann Fränkel beskriver i sin artikel Caesars böcker som ytterst noggrant utformade med en tydlig röd tråd:

Caesars Darstellung verläuft ganz streng in einer genau und fugenlos zusammenhängenden Linie von Handlungen. Immer hängt Sache um Sache, Satz um Satz aufs pünktlichste zusammen.³²

Hand i hand med Caesars kortfattade stil går hans frekventa användning av satsförkortningen ablativus absolutus, vilken gör det möjligt att beskriva ett händelseförlopp på ett effektivt och odetaljerat sätt.³³ Av samma anledning återfinns hos Caesar inte alltför många vidlyftiga perioder. När däremot en situation är komplicerad, återspeglas detta ofta i meningsbyggnaden.³⁴

---

²⁷ von Albrecht (1997), s. 410.

²⁸ *ibid*, s. 411.

²⁹ *ibid*, s. 410.

³⁰ *ibid*, s. 416.

³¹ Klotz (1910), s. 5.

³² Fränkel (1933), s. 32. (”Caesars framställning framskrider helt strängt i en precist och sömlöst sammanhängande linje av handlingar. Alltid hänger en sak helt punktligt ihop med en annan sak, en sats med en annan sats”).

³³ von Albrecht (1997), s. 417.

³⁴ Klotz (1910), s. 5.

Caesar förespråkade att språkliga regler skulle följas strikt och att avvikande konstruktioner skulle undvikas.³⁵ Formuleringar i *Bellum civile* som kan ses som språkliga misstag kan hänföras till den hast under vilken verket författades.³⁶ Verket lär inte heller ha hunnit få samma stilistiska bearbetning som *Bellum Gallicum*.³⁷

Caesar skrev om sig själv i tredje person. Detta, och det faktum att han begagnade sig av vad Mellor kallar ”an unadorned prose style” syftade till att framställa skildringarna som sakliga och neutrala, utan baktankar om att försöka dölja något. Enligt Mellor var Caesar oerhört framgångsrik när det kom till att få skildringarna i *Bellum Gallicum* att verka objektiva.³⁸ Ty i själva verket är Caesars redogörelser tämligen styrda av hans partiskhet. Genom ett begränsat urval av information snävas perspektivet in. Von Albrecht beskriver Caesar som en stor förenklare.³⁹ Caesars tillvägagångssätt är dock inte bara selektivitet vad gäller information. Det handlar också om att framställa sig själv i så god dager som möjligt, och att göra tvärtom med fienderna. De lyfts istället fram som ”arrogant, short-sighted and obsessed”. Likaså kan konstateras att han tydligt tar åt sig äran för framgångar, men distanserar sig själv från misslyckanden genom att skylla dem på Fortuna.⁴⁰

Caesar, med sina retorikstudier i bakhuvudet, visste hur han skulle bearbeta information för att framställa händelser på ett sätt som gynnade honom själv.⁴¹ Han förstod sig på ordens makt⁴² och utarbetade därför sitt verk inte bara mening för mening, utan till och med ord för ord.⁴³

---

³⁵ von Albrecht (1997), s. 418-419.

³⁶ *ibid*, s. 417.

³⁷ Klotz (1910), s. 5.

³⁸ Mellor (red.) (2004), s. 135. Mellor påpekar dock att *Bellum civile* är mer öppet politisk (s. 136).

³⁹ von Albrecht (1997), s. 419.

⁴⁰ *ibid*, s. 415.

⁴¹ *ibid*, s. 415.

⁴² *ibid*, s. 418-419.

⁴³ Fränkel (1933), s. 29.

Sammanfattningsvis skriver Mellor att Caesar med sina verk lyckades skapa ett kraftfullt propagandistiskt verktyg som hjälpte honom fram till makten i Rom.⁴⁴

1.4 En avvikande användning av ablativus absolutus

1.4.1 Grundläggande begrepp

Ett particip är en infinit verbform⁴⁵ och räknas som en sorts verbaladjektiv.⁴⁶ Latinska particip förekommer i presens, futurum och perfekt. Presens och futurum har endast aktiva former och perfekt endast passiva, såvida det inte rör sig om deponensverb.⁴⁷ De latinska participen har endast relativ tidsbetydelse.⁴⁸

Infinita verbformer förekommer ofta i satsförkortningar.⁴⁹ En central funktion för det latinska participet motsvarar just en svensk satsförkortning. Det kan användas som predikativt attribut i den attributiva satsförkortningen, kallad *participium coniunctum*, och i en fristående satsförkortning, *ablativus absolutus*.⁵⁰ Den absoluta ablativens funktion är adverbiell.⁵¹ Att den är absolut innebär att dess subjekt enligt huvudregeln inte får förekomma på något annat ställe i satsen.⁵²

En fras består av ett eller flera ord som hänger samman grammatiskt.⁵³ En nominalfras är en fras med ett substantiviskt huvudord. Därtill kan en eller flera bestämningar komma.⁵⁴

---

⁴⁴ Mellor (red.) (2004), s. 136.

⁴⁵ Dahl (2003), s. 81.

⁴⁶ Sjöstrand (2014), s. 315.

⁴⁷ *ibid*, s. 318.

⁴⁸ *ibid*, s. 317.

⁴⁹ Dahl (2003), s. 111.

⁵⁰ Sjöstrand (2014), s. 316.

⁵¹ *ibid*, s. 325.

⁵² Menge, Burkard & Schauer (2000), s. 719.

⁵³ Dahl (2003), s. 13.

⁵⁴ *ibid*, s. 23.

Nominalfrasernas huvudfunktion är att ”identifiera de personer, saker och företeelser som de språkliga yttrandena handlar om”.⁵⁵ Dessa personer, saker och företeelser kallas referenter.⁵⁶ När två nominalfraser har samma referent kallas deras relation koreferens.⁵⁷

1.4.2 Ablativus absolutus

Den bild av ablativus absolutus som skolgrammatikor målar upp är tämligen förenklad. I sin avhandling redogör Müller-Lancé för de vitt skilda åsikter om, och olika definitioner av, ablativus absolutus som har funnits under de senaste 150 åren. Efter egen reflektion och argumentation utifrån dessa sammanställer han sedan en lista med sex punkter om den absoluta ablativens kännetecken, vilka sammanfattas här:

1. Konstruktionen består i regel av minst två delar varav den ena har en subjektsfunktion och den andra en predikatsfunktion. De olika delarna står i kasus ablativ och kongruerar dessutom i fråga om numerus och genus.
2. Konstruktionen har ett eget subjekt.
3. Predikatsdelen är inget finit verb. Istället är den ett particip, men även substantiv och adjektiv kan stå som predikatsdelar.
4. Predikatsdelen kan inte tas bort. Den är alltså inget underordnat attribut, utan bör snarare ses som likvärdig med subjektsdelen. Detta skiljer ablativus absolutus från övriga ablativkonstruktioner som kan bestå av huvudord med attribut, till exempel ablativus modi.
5. Konstruktionen har så kallad ”Zirkumstantenstatus” vilket innebär att den inte är nödvändig i satsen, utan är ”eine fakultative Ergänzung” (ett fakulativt (valfritt) tillägg).
6. Konstruktionen får inte vara styrd av en preposition.⁵⁸

---

⁵⁵ Dahl (2003), s. 35.

⁵⁶ *ibid*, s. 35.

⁵⁷ ”Koreferens”. *Nationalencyklopedin* (1993), s. 329.

⁵⁸ Müller-Lancé (1994), s. 25-29.

Resmark skriver i sin uppsats att ablativus absolutus kan ses som ett mellanting mellan en sats och en nominalfras. Den är ingen sats eftersom dess predikat inte är finit och dess subjekt inte står i nominativ. Samtidigt är den ingen nominalfras, eftersom den inte har ett substantiviskt huvudord.⁵⁹

En aspekt som gör ablativus absolutus mer satslik är att den kan ta olika bestämningar. Subjektsablativen kan ha attribut och predikatsablativen kan ta olika sorters adverbial. Det förekommer även att bisatser är underordnade den absoluta ablativen.

Hos Caesar brukar ablativus absolutus stå först i satsen.⁶⁰

1.4.3 Icke-absolut användning av ablativus absolutus

En sak som vissa grammatikorer noterar är en avvikande användning av ablativus absolutus.⁶¹

Kühner och Stegmann skriver:

Abweichend von der Hauptregel und damit auch im Widerspruch mit der gewöhnlichen Schulregel finden sich *Ablativi absoluti* gar nicht selten auch dann, wenn ihr Subjekt im Hauptsatze vorkommt und demnach eigentlich das *Participium coniunctum* zu erwarten wäre.⁶²

Detta fenomen strider alltså till och med mot själva beteckningen ablativus absolutus, då det ju handlar om *en icke-absolut användning av en absolut ablativ*. Ett konstruerat exempel på när den absoluta ablativen kan kopplas till en nominalfras i samma sats är följande:

Te absente te requirebam.⁶³

---

⁵⁹ Resmark (2009), s. 16.

⁶⁰ Menge, Burkard & Schauer (2000), s. 720.

⁶¹ Detta behandlas mer eller mindre utförligt bland annat i grammatikorna av Menge, Burkard & Schauer (2000), Madvig (1895), Kühner & Stegmann (1955), Hofmann & Szantyr (1965) samt Gildersleeve & Lodge (1867/1997).

⁶² Kühner & Stegmann (1955), s. 786. ("Avvikande från huvudregeln och därmed även i motsats till den vanliga skolregeln påträffas *ablativi absoluti* inte alls sällan även då, när deras subjekt förekommer i huvudsatsen och följaktligen ett *participium coniunctum* hade varit att vänta.

⁶³ "När du var borta saknade jag dig".

I detta exempel består subjektsablativen av ett pronomen, *te*, och predikatsablativen av ett particip, *absente*. Samtidigt finns ett direkt objekt, *te*, i satsen i vilken denna ablativus absolutus ingår. Det råder inga tvivel om att *te* och *te* syftar på samma person, vilket enligt huvudregeln alltså skulle vara omöjligt.

Hur vanligt förekommande är då en sådan avvikande användning av ablativus absolutus? Grammatikorna är överens om att den inte är alltför sällsynt.⁶⁴ Basil Lanneau Gildersleeve och Gonzalez Lodge konstaterar att huvudregeln blir ”frequently violated at all periods of the language”.⁶⁵ En avvikande användning ska vara som vanligast då subjektsablativen syftar på ett ord som i satsen står i genitiv,⁶⁶ exempelvis *Puero dormiente mater eius requievit*.⁶⁷

En rad olika skäl till, och syften med, bruket anges i grammatikorna. Det viktigaste är betoning.⁶⁸ Vad som menas med detta är inte helt klart, men det handlar möjligtvis om det som Johan Nicolai Madvig beskriver, nämligen att lyfta fram tidsföljden eller ett sakligt förhållande.⁶⁹ Med tidsföljd torde han mena kronologin i satsen, och ett sakligt förhållande skulle kunna vara en speciell omständighet som är av betydelse i satsen. Karl Adolph Julius Kossak noterar att icke-absolut ablativus absolutus används för att undvika försvagning av meningarnas ”gravitas, concinnitas, perspicuitasque”,⁷⁰ det vill säga eftertryck, symmetri,⁷¹ och tydlighet. Tydlighetsmotivet framställs som centralt även i annan sekundärlitteratur.⁷² Vad som menas med tydlighet är dock ofta tämligen opreciserat.

---

⁶⁴ Kühner & Stegmann (1955): ”gar nicht selten” (”inte alls sällan”) (s. 786). Menge, Burkard & Schauer (2000): ”zuweilen” (”ibland”) (s. 722). Madvig (1895): ”undertiden” (”ibland”) (s. 239).

⁶⁵ Gildersleeve & Lodge (1867, 1997), s. 265.

⁶⁶ *ibid*, s. 265.

⁶⁷ ”Då pojken sov vilade hans moder ut”.

⁶⁸ Menge, Burkard & Schauer (2000) (s. 723), Kühner & Stegmann (1955) (s. 786), Hofmann & Szantyr (1965) (s. 139) och Gildersleeve & Lodge (1867/1997) (s. 265).

⁶⁹ Madvig (1895), s. 239.

⁷⁰ Kossak (1858), s. 1.

⁷¹ För detta använder van der Linden (1955) begreppet *parallelisme* (s. 104-105).

⁷² Kühner & Stegmann (1955) (s. 786), Hofmann & Szantyr (1965) (s. 139), van der Linden (1955) (bl.a. s. 104-105), Gildersleeve & Lodge (1867/1997) (s. 265) och Lange (1895) (s. 192).

Menge, Burkard och Schauer räknar upp fem situationer i vilka den icke-absoluta användningen av ablativus absolutus är tillåten:

1. När syftet är att betona det faktum som uttrycks i satsförkortningen.
2. När det är grammatiskt omöjligt att använda sig av participium coniunctum (till exempel om ablativus absolutus står i en ackusativ med infinitiv och dess korefererande nominalfras är subjekt i satsen: *Puer dixit matrem se dormiente gavisam esse*)⁷³.
3. När syftet är att uttrycka en motsats.
4. När ablativus absolutus och korefererande nominalfras står långt från varandra, ofta på grund av att de skiljs åt av bisatser.
5. När subjektsablativens korefererande nominalfras inte är utskriven, men kan underförstås (*Libris emptis legerunt*)^{74,75}

1.4.3.1 Icke-absolut ablativus absolutus hos Caesar

Att Caesar ibland använder ablativus absolutus på ett icke-absolut sätt noteras i flera grammatikor, och vissa framhåller till och med att han gör det ofta.⁷⁶ I sin avhandling lyfter van der Linden dock fram att denna avvikande användning måste betraktas ur ett bredare perspektiv. Han framhåller den frekvens i vilken *vanliga* absoluta ablativer förekommer i Caesars verk som helhet: ”Zo gezien menen wij te mogen houden, dat dit gebruik bij Caesar eigenlijk slechts incidenteel optreedt”.⁷⁷ Han menar alltså att icke-absoluta absoluta ablativer procentuellt sett motsvarar en så liten del av de absoluta ablativerna sammanlagt hos Caesar att de inte borde sägas förekomma ofta.

---

⁷³ ”Pojken sade att modern gladde sig när han sov”.

⁷⁴ ”Då böckerna köpts läste de.” Här går det att underförstå ett *dem* som direkt objekt i satsen.

⁷⁵ Menge, Burkard & Schauer (2000), s. 723.

⁷⁶ Kühner & Stegmann (1955), s. 786 och Hofmann & Szantyr (1965), s. 139.

⁷⁷ van der Linden (1955), s. 11 (”Så sett tycker vi oss få anse, att detta bruk egentligen uppträder endast sporadiskt hos Caesar.”).

1.4.4 Är den avvikande användningen avsiktlig?

Vid studiet av de avvikande absoluta ablativerna går det naturligtvis att ställa sig frågan om Caesar verkligen gjorde ett medvetet val när han formulerade dem. Kanske är de bara språkliga misstag, eller resultaten av plötsliga infall i Caesars skrivprocess. Samtidigt är denna förklaring lite för enkel för att vara fullständig och tycks inte kongruera med en akribisk författare som genomarbetat sin text ord för ord.

Van der Linden utgår i sin avhandling från att det finns förklaringar till varför Caesar väljer att skriva som han gör. En författare med hans språkliga nivå och ambition kan ju inte ha frångått en sådan regel på måfå eller av misstag. ”Wanneer men ervan uitgaat dat Caesar een voortreffelijk Latijn heeft geschreven en vervolgens constateert dat een bepaald afwijkend gebruik met een zekere regelmaat terugkeert, is men gerechtigd naar een verklaring te zoeken”.⁷⁸ Om Caesars latin anses ha hållit hög nivå borde det finnas skäl även till detta grammatiskt avvikande fenomen.

Caesar verkar undvika icke-absolut användning av ablativus absolutus i betoningslös upprepning i samma kasus (exempelvis *victoria parta ea usi sunt*)^{79,80} Detta är en iakttagelse som pekar på att den syntaktiska avvikelserna inte förekommer oavsiktligt utan medvetet.

Något annat som talar för samma sak är att icke-absolut ablativus absolutus förekommer med ojämna mellanrum i både *Bellum Gallicum* och *Bellum civile*,⁸¹ ej endast eller oftast i det senare verket vilket ju sägs vara mindre genomarbetat. De olika böckerna bildar en språklig enhet och det är även därför långsökt att anta att formuleringarna är ogenomtänkta.

Ett annat perspektiv tas upp av William Abbott Oldfather och Gladys Bloom. Efter att ha konstaterat att Caesars kommentarer inte är något annat än ren och skär propaganda belyser de hur central strävan efter tydlighet är i propagandistiska verk.

---

⁷⁸ van der Linden (1955), s. 102 (”När man utgår ifrån att Caesar skrev ett förträffligt latin och därefter konstaterar att en klart avvikande användning återkommer med en viss regelbundenhet, får man söka efter en förklaring.”).

⁷⁹ ”Sedan freden vunnits njöt de av den.”

⁸⁰ Hofmann & Szantyr (1965), s. 140.

⁸¹ se van der Linden (1955), s. 104-105.

Now effective propaganda must have but one purpose and follow a single track, in order to accomplish its ends. Nothing could have been more inept and blundering than to distract attention from the main issue almost upon every page by weird spellings, grotesque perfects, impossible genitives, and unheard-of participles.⁸²

Detta är ytterligare en faktor som pekar på att en avvikande användning av ablativus absolutus är avsiktlig och motiverad. Caesar ska själv i sitt (numera förlorade) verk om det latinska språket, *De analogia*, ha skrivit att ett obekant och ovanligt ord bör undvikas ”såsom en klippa”.⁸³

Van der Linden påpekar i sin avslutning att det är rimligt att anta att improvisationen i just det ögonblick då en mening författades har en betydelse för hur denna ser ut.⁸⁴ Detta behöver dock inte vara något negativt som implicerar ett omedvetet avstamp från den grammatiska mittfåran. I Caesars språk, påpekar Fränkel, hur enformigt och upprepande det än må te sig, är varje mening samtidigt ”för den Sonderfall improvisiert”.⁸⁵ Här framställs improvisationen som något positivt och medvetet som ger texten en ytterligare dimension, inte som ett slumpmässigt infall att förgripa sig på grammatiska regler. Istället handlar det om att ta vara på situationen och utifrån den formulera meningar som är så adekvata som möjligt. Fränkel förklarar att det handlar om att ”in einer ungewöhnlichen Lage das ungewöhnliche Mittel zu finden und zu wagen”.⁸⁶ Icke-absolut ablativus absolutus kan vara ett exempel på detta.

Sammanfattningsvis konstaterar van der Linden att en skicklig författare kan använda denna avvikande ablativus absolutus som ”een speciaal uitdrukingsmiddel”.⁸⁷ I den här uppsatsen undersöks olika aspekter av just detta - hur Caesar har använt den absoluta ablativen för att åstadkomma vissa effekter, exempelvis en strukturell splittring av referenten.

---

⁸² Oldfather & Bloom (1927), s. 601.

⁸³ Gell., 1,10,4 *tamquam scopulum sic fugias inauditum atque insolens verbum* (Citatet sägs vara hämtat från *De Analogia* I).

⁸⁴ van der Linden (1955), s. 108.

⁸⁵ Fränkel (1933), s. 40 (”improviserad för specialfallet”).

⁸⁶ *ibid*, s. 40 (”att i en ovanlig situation finna och våga det ovanliga sättet”).

⁸⁷ van der Linden (1955), s. 102 (”ett speciellt sätt att uttrycka sig”).

1.4.5 Icke-absolut ablativus absolutus - alternativ och förklaringar

Om det diskuteras hur det kommer sig att Caesar använt sig av icke-absolut ablativus absolutus måste utgångspunkten alltid vara att det hade funnits andra alternativ - annars blir inte diskussionen fruktbar. Den allmänna utgångspunkten i sekundärlitteraturen är att icke-absolut ablativus absolutus valts istället för participium coniunctum,⁸⁸ men detta är inte så självklart som det kan framställas.

Hoff resonerar om huruvida *cum*-satsen i själva fallet borde ses som den verkliga konkurrenten till ablativus absolutus, snarare än participium coniunctum. Han tar upp flera gemensamma nämnare för *cum*-satsen och ablativus absolutus. Båda två brukar stå först i satsen och vara syntaktiskt isolerade från resten av satsen. Genom detta skiljer de sig från de konjunkta och attributiva participen som varken kan ha syntaktisk eller semantisk obundenhet. De tillhör ju en nominalfras i satsen. För *cum*-satsen och ablativus absolutus bildas istället två olika komponenter i satsen enligt följande: (*cum*-sats/ablativus absolutus) + (överordnad sats).⁸⁹

En annan punkt som Hoff tar upp är möjligheten till koreferens mellan den aktuella referenten (för *cum*-satsen en av dess nominalfraser, för den absoluta ablativen dess subjekt och för det konjunkta participet dess huvudord) och en nominalfras i satsen. För ett participium coniunctum är detta omöjligt (huvudordet kan ju inte upprepas), för ablativus absolutus föreligger en ”interdiction relative” (ett relativt förbud)⁹⁰ och för *cum*-satsen är det helt fritt. Av denna anledning är den absoluta ablativen ”intermédiaire” (mellanliggande). Ablativus absolutus uppträder istället för ett participium coniunctum när den som konjunkt particip skulle förlora sin status som fristående fras och/eller tema (den betonade positionen först i

---

⁸⁸ Kühner & Stegmann (1955) (s. 786), Hofmann & Szantyr (1965) (s. 139), Lange (1895) (s. 191) m.fl.

⁸⁹ Hoff (1989), s. 408.

⁹⁰ Det vill säga ett förbud som är mer eller mindre förhandlingsbart, beroende på omständigheterna.

meningen). Till följd av detta, slår Hoff fast, är *cum*-satsen en större konkurrent till ablativus absolutus. *Cum*-satsen är mer flexibel syntaktiskt och tyngre semantiskt.⁹¹

I sekundärlitteraturen lyfts framförallt två förklaringar fram när det gäller denna avvikande användning av ablativus absolutus - tydlighet och betoning.⁹² Med Hoff's resonemang i bakhuvudet kan dock konstateras det hade funnits andra alternativ, inte bara med olika sorters bisatser utan även såväl samordnade som fristående huvudsatser. Låt oss återgå till exempelmeningen *Te absente te requirebat* och undersöka alternativa uttryckssätt. En *cum*-sats hade kunnat se ut såhär: *Te, cum abesses, requirebat*. Med två fristående huvudsatser kan konstruktionen bli *Afuisti. Itaque te requirebat* eller *Te requirebat. Afuisti enim*. Dessa andra alternativ skulle i jämförelse med icke-absolut ablativus absolutus ofta ha bidragit till *större* tydlighet och betoning, vad gäller exempelvis verbhandling, referent, kronologi och orsakssamband. Då hade dock något *annat* i satsen gått förlorat. Att Caesar verkar ha bortprioriterat tydlighet och betoning antyder att han såg dessa som oviktiga i jämförelse med andra saker. Därför borde det gå att finna andra motiv som är primära, medan tydlighet och betoning blir betydligt mer sekundära. I analysdelen diskuteras motiv som kan ses som mer primära. En brist i resonemanget är att förklaringar som tydlighet och betoning framförallt utgår från att participium coniunctum är det självklara alternativet till ablativus absolutus. Därmed blir resonemanget något onyanserat. Även om betoning och tydlighet i olika hänseenden kan spela en roll står det oförklarad i grammatikorna vilket kan leda till svårbegriplighet och missförstånd. Därför är grammatikornas framställning av icke-absolut ablativus absolutus tämligen bristfällig.

1.5 Konstruktionsgrammatik

Psykolingvisten Trevor A. Harley lyfter fram ett intressant resonemang angående förhållandet mellan syntax och semantik. Det är en idé om att syntaktiska konstruktioner i sig själva för med sig en betydelse, bortom betydelsen hos de enskilda ord av vilka de består. Exempelvis

---

⁹¹ Hoff (1989), s. 408.

⁹² Dessa motiv behandlas mer eller mindre i såväl de flesta grammatikorna som av van der Linden (1955), Kossak (1858) och Lange (1895).

har en passiv konstruktion en annan betoning än en aktiv, och får på så sätt även en lite annan betydelse.⁹³ Detta är en tanke som hör hemma inom konstruktionsgrammatiken. Precis som andra grammatiska teorier, förklarar Mirjam Fried och Jan-Ola Östman, har konstruktionsgrammatiken som syfte att på bästa möjliga sätt förklara relationen mellan struktur, betydelse och användning. En skillnad som finns mellan konstruktionsgrammatiken och andra teorier är att denna inte ser form och funktion som separata element hos språket. I analyser och framställningar ses istället grammatiska konstruktioner som de grundläggande enheterna.⁹⁴ Ingen strikt uppdelning görs mellan lexikon (ord) och syntax (konstruktioner), eftersom båda kombinerar form och betydelse.⁹⁵ Konstruktionsgrammatikens ambition är att ta hänsyn till ett språks *alla* konstruktioner, inte bara de enklaste utan även de perifera, eftersom även de utgör en stor del av språket.⁹⁶ Den försöker redogöra för det oräkneliga antal uttryck som är tillåtna och samtidigt sätta dem i relation till de lika oräkneliga uttryck som ses som förbjudna.⁹⁷ Konstruktionsgrammatiken har för avsikt att vara ”cross-linguistic”, det vill säga tillämpbar på olika språk.⁹⁸ Därför torde den kunna appliceras även på latinet.

Olika data har visat att språkliga uttryck ofta speglar en interaktion mellan ord och konstruktioner. Ett viktigt och unikt drag hos konstruktionsgrammatiken är att se ord och frasmönster som likvärdiga byggstenar när det handlar om att konstruera komplexa språkliga uttryck.⁹⁹

Den bärande idén för denna uppsats är just konstruktionsgrammatikens syn på konstruktioner som betydelsebärande enheter. ”Constructions themselves carry meaning”, skriver Adele E.

---

⁹³ Harley (2014), s. 308.

⁹⁴ Fried & Östman (red.) (2004), s. 12.

⁹⁵ Goldberg (1995), s. 7.

⁹⁶ Fried & Östman (red.) (2004), s. 15.

⁹⁷ Goldberg (1995), s. 7.

⁹⁸ Fried & Östman (red.) (2004), s. 24.

⁹⁹ *ibid*, s. 22.

Goldberg.¹⁰⁰ Med denna utgångspunkt finns det faktiskt en inneboende innebörd hos själva ablativus absolutus som motiverar att den används just då den gör det, istället för exempelvis en bisats eller ett participium coniunctum. När en ablativus absolutus används icke-absolut genererar det, i jämförelse med andra alternativ, en skillnad i betydelsen. Denna betydelseskillnad åstadkoms i samspel med de enskilda ord av vilka konstruktionerna består. I denna uppsats pekar jag ut egenskaper som är karaktäristiska för konstruktionen ablativus absolutus och undersöker vad de ger för syntaktiska och semantiska möjligheter och konsekvenser.

Ett annat perspektiv på ablativus absolutus utifrån konstruktionsgrammatiken är att de icke-absoluta absoluta ablativerna kan ses just som mer perifera konstruktioner inom språket latin (medan en absolut ablativus absolutus är en mer central typ av konstruktion). Bara för att en formulering är ovanlig betyder det inte att den är omöjlig eller oväsentlig.

1.6 Urval av textställen hos Caesar med icke-absolut ablativus absolutus

I den här uppsatsen diskuteras följande fall av icke-absolut ablativus absolutus. I fallen föreligger en koreferens mellan subjektsablativen och predikatets subjekt eller objekt. Här presenteras de i den ordning i vilken de förekommer i Caesars verk. Dessa är de enda fallen som diskuteras längre fram i uppsatsen. Antingen citeras de då igen i det aktuella avsnittet, eller så görs endast en ställhänvisning, beroende på hur centralt textstället är för resonemanget.

Subjekts- och predikatsdelarna i den absoluta ablativen är fetmarkerade. Satsens predikat är understruket och så även den nominalfras som syftar tillbaka på subjektsablativen.

Avsikten med översättningarna är att ligga nära latinet för att om möjligt återge den latinska sats- och meningsstrukturen. Därför blir de ofta inte helt naturliga på svenska.

---

¹⁰⁰ Goldberg (1995), s. 1.

Caes. Gall. 1,16,5 *convocatis eorum principibus, quorum magnam copiam in castris habebat, in his Diviciaco et Lisco, qui summo magistratui praeera[n]t, quem vergobretum appellant Haedui, qui creatur annuus et vitae necisque in suos habet potestatem, graviter eos accusat quod [...]*

Sedan deras **hövdingar sammankallats**, av vilka han hade en stor mängd i fältlägret, bland dessa Diviciacus och Liscus, som förestod det högsta ämbete, som heduerna kallar vergobretus och som väljs årligen och innehar makt över liv och död gentemot de sina, klandrade han dem hårt, eftersom [...]

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.4.

Caes. Gall. 1,25,6 *Capto monte et succedentibus nostris Boi[i] et Tulingi, qui hominum milibus circiter XV agmen hostium claudebant et novissimis praesidio erant, ex itinere nostros latere aperto adgressi circumvenere.*

När berget intagits och **de våra närmade sig** angrep bojerna och tulingerna, som med cirka femton tusen man avslutade fiendernas marschkolonn och var till skydd för eftertrupperna, under marschen på den öppna flanken och omringade de våra.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.1.1 och 2.3.2.4.

Caes. Gall. 1,40,1 *convocato consilio omniumque ordinum ad id consilium adhibitibus centurionibus vehementer eos incusavit: [...]*

Sedan ett rådslag sammankallats och alla avdelningars **centurioner tillkallats** till det rådslaget klandrade han dem skarpt: [...]

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.3.

Caes. Gall. 1,40,8 *Si quos adversum proelium et fuga Gallorum commoveret, hos, si quaererent, reperire posse diuturnitate belli defatigatis Gallis Ariovistum, cum multos*

menses castris se ac paludibus tenuisset neque sui potestatem fecisset, desperantes iam de pugna et dispersos subito adortum magis ratione et consilio quam virtute vicisse.

Om det misslyckade slaget och gallernas flykt skakade några skulle dessa, om de undersökte, kunna få reda på att **gallerna hade blivit uttröttade** av krigets långvarighet och att Ariovistus, sedan han under många månader hade hållit sig i fältlägret och sumpmarkerna och inte låtit dem få något tillfälle att komma åt honom, plötsligt hade anfallit dem, då de vid det laget misströstade om en strid och var kringsspridda, och att han hade besekrat dem mera genom klok planläggning än genom tapperhet.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.1.

Caes. Gall. 2,22,1 *cum **diversis legionibus** aliae alia in parte hostibus resisterent [...]*

När **legionerna var avlägsna från varandra** och vissa höll stånd mot fienderna på ett håll och andra på ett annat [...]

Caes. Gall. 3,14,4 *Rostro enim noceri non posse cognoverant; **turribus autem excitatis tamen** has altitudo puppium ex barbaris navibus superabat [...]*

De visste nämligen att ingen skada kunde tillfogas av fören; och trots att **torn uppförts** överträffade höjden på de barbariska skeppens bakstammar likväl dessa [...]

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.5 och 2.3.5.4.

Caes. Gall. 4,12,1 *nihil **timentibus nostris**, quod legati eorum paulo ante a Caesare discesserant atque is dies indutiis erat ab his petitus, impetu facto celeriter nostros perturbaverunt.*

Då **de våra** inte **fruktade** något, eftersom deras (=fiendernas) sändebud kort dessförinnan hade avlägsnat sig från Caesar och den dagen var begärd av dessa för vapenstillestånd, gjordes en anfallsstöt och de förvirrade snabbt de våra.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.4.

Caes. Gall. 4,21,6 **Quibus auditis**, liberaliter pollicitus hortatusque, ut in ea sententia permanerent, eos domum remittit et cum iis una Commium [...]

Sedan **dessa hörts** och sedan han generöst lovat och uppmanat att de skulle förbli i denna avsikt, skickade han dem tillbaka hem och tillsammans med dem Commius [...]

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.1 och 2.3.6.

Caes. Gall. 5,4,3 **principibus** Treverorum ad se **convocatis** hos singillatim Cingetorigi conciliavit [...]

Sedan treverernas **hövdingar sammankallats** till honom sammanförde han dessa en i sänder med Cingetorig [...]

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.3.

Caes. Gall. 5,44,6 **Quo percusso et exanimato** hunc scutis protegunt hostes, in illum universi tela coniciunt.

Sedan **denne genomborrats** och **dött skyddade** fienderna denne med sköldar, på den andre (Pulvio) slungade de samfällt spjut.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.3, 2.3.3 och 2.3.7.

Caes. Gall. 6,4,4 **Obsidibus imperatis centum**¹⁰¹ hos Haeduis custodiendos trahit.

Sedan **hundra gisslan beordrats överlämnade** han dessa åt heduernerna för att hållas i fångenskap.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.5.3.

---

¹⁰¹ På grund av ordföljden är det något oklart huruvida *centum* hör till *obsidibus* eller *hos*. Vid undersökning av Caesars vanliga användning av ordet *obses* drogs dock slutsatsen att det troligaste är att *centum* hör till *obsidibus*. Med hjälp av *Cross Database Searchtool* gjordes en sammanställning av alla de ställen där Caesar använder sig av ordet *obses* (sökord: *obsid**). Denna visade att han *inte* brukar skriva ut ett bestämt antal när det kommer till att ta emot gisslan, men att ett bestämt antal gisslan ibland kan begäras (och i vissa fall anges bestämningen ”ett stort antal”). Se Caes. Gall. 2,15,1 (*sescentos obsides poposcit*), Caes. Gall. 5,4,1, Caes. Gall. 5,20,4 och Caes. Gall. 7,11,2 för bestämda antal gisslan. I Caes. Gall. 4,22,2, Caes. Gall. 4,36,1 och Caes. Gall. 70, 90, 2 anges att det ska vara ett stort antal, men inte exakt vilket.

Caes. Gall. 7,33,3 *cum leges duo[s] ex una familia **vivo utroque** non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse prohiberent [...]*

Eftersom lagarna inte bara förbjöd att två från en familj valdes till ämbetsmän **medan båda var i livet**, utan även omöjliggjorde att de var i senaten [...]

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.4.

Caes. Gall. 7,76,3 *Coactis equitum **milibus octo** et peditum circiter **ducentis quinquaginta haec** in Haedorum finibus recensebantur; numerusque inibatur; praefecti constituebantur.*

Sedan **åtta tusen** ryttare och cirka **tvåhundra femtio tusen** fotsoldater **samlats** mönstrades dessa på heduernas områden, och antalet beräknades, befälhavare fastställdes.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.2.

Caes. civ. 1,36,5 *Quibus effectis armisque diebus XXX a qua die materia caesa est, **adductisque** Massiliam, his D. Brutum praeficit, C. Trebonium legatum ad oppugnationem Massiliae relinquit.*

Sedan **dessa (skepp) hopbringats** och **utrustats**, trettio dagar från dagen då virket nedhöggs, och **de förts** till Massilia gav han Drusus Brutus befäl över dessa och avdelade legaten Gaius Trebonius till Massilias stormning.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.1.1 och 2.3.5.3.

Caes. civ. 2,19,4 *Isdem diebus Carmonenses, quae est longe firmissima totius provinciae civitas, **deductis tribus** in arcem oppidi **cohortibus** a Varrone praesidio, per se cohortes eiecit portasque praeclosit.*

Under samma dagar, sedan **tre kohorter** av Varro **förlagts** till stadens fästning som besättning kastade invånarna i Carmona, som är hela provinsens ojämförligt starkaste samhälle, på egen hand ut kohorterna och stängde portarna.

Caes. civ. 2,43,2 *Itaque **perterritis omnibus sibi quisque** consulebat.*

Sedan **alla förskräckts** sörjde följaktligen var och en för sin egen säkerhet.

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.1 och 2.3.5.1.

Caes. civ. 3,1,1 *Dictatore habente comitia Caesare consules creantur Iulius Caesar et P. Servilius* [...]

Då **Caesar såsom diktator** höll folkförsamling valdes Julius Caesar och Publius Servilius till konsuler [...]

Detta textställe behandlas särskilt i avsnitt 2.3.2.5 och 2.3.5.2.

2. Icke-absolut ablativus absolutus

2.1 Alternativa satskonstruktioner

En icke-absolut ablativus absolutus kan ses som en ytterligare variant av en vanlig ablativus absolutus. Den konventionella konstruktionen av en sats med en ablativus absolutus kan illustreras av exempelmeningen *Liberis dormientibus mater librum legit*.¹⁰² Satsens olika satsdelar kan beskrivas genom följande formel: (subjektsablativ+predikatsablativ)+(subjekt+direkt objekt+predikat). Satsen har tre olika referenter. Om dessa kallas a, b och c kan de sättas in i formeln enligt följande: (a+predikatsablativ)+(b+c+predikat). Vad Caesar har gjort är att utöka konstruktionsmöjligheterna för ablativus absolutus i den här typen av sats. Som ett exempel kan satsen ovan omvandlas till *Liberis dormientibus hi libros somniant*.¹⁰³ I denna sats förekommer en koreferens mellan subjektsablativ och subjekt. Satsen skulle också kunna ändras till *Liberis dormientibus mater eos vidit*.¹⁰⁴ I denna sats förekommer koreferens mellan subjektsablativ och direkt objekt. Satserna har endast två referenter. Dessa två typer av koreferenser hos ablativus absolutus är just de som behandlas i denna uppsats, och de kan beskrivas av följande formler: (a+predikatsablativ)+(a+c+predikat) och (a+predikatsablativ)+(b+a+predikat). Subjektsablative a:s status som absolut försvagas, då den ju återkommer senare i satsen. Notera dock att det inte är konstruktionen av själva ablativus absolutus som ändras i en icke-absolut sådan jämfört med i en vanlig. Istället är det resten av satsens konstruktion i förhållande till ablativus absolutus som är förändrad.

2.2 Ablativus absolutus egenskaper och möjligheter

Ablativus absolutus är en i klassiskt latin unik syntaktisk företeelse. Utifrån konstruktionsgrammatikens idéer kan den absoluta ablativen sägas vara en egen typ av konstruktion med egenskaper som i större eller mindre mån skiljer sig från alternativa konstruktioners egenskaper. Vidare för den absoluta ablativens egenskaper med sig vissa syntaktiska möjligheter. I fallet icke-absoluta absoluta ablativer har dessa möjligheter

---

¹⁰² ”Då barnen sover läser modern en bok”.

¹⁰³ ”Då barnen sover drömmer de om böcker”.

¹⁰⁴ ”Då barnen sover ser modern på dem”.

utnyttjats på många olika sätt för att åstadkomma en viss betydelsenysans som en annan konstruktion, med andra egenskaper och möjligheter, inte hade medgivit. Denna betydelseskilnad åstadkoms genom ett samspel mellan de enskilda ordens betydelse samt själva konstruktionen, precis som konstruktionsgrammatiken framhäver.

2.3 Analys av textställena

I följande avsnitt analyseras textställena med frågeställningarna som utgångspunkt.

Rubriksättningen utgår från den effekt som den icke-absoluta användningen ger, det vill säga vad Caesar uppnår genom en icke-absolut ablativus absolutus. Eftersom många resonemang återkommer blir analysen stundom tämligen repetitiv, men detta torde samtidigt stärka resonemanget och argumentationen.

Resonemangen utgår framförallt från de textställen som citeras i samband med dessa. Efter ett resonemang anges ofta fler ställen som i något hänseende är jämförbara med det mer grundligt analyserade textstället. Dessa textställen är ofta inte sekundära i förhållande till det citerade textstället, men för att inte liknande resonemang ska behöva upprepas gång på gång har jag valt att bara ange dem som ytterligare exempel. Samtliga ställen som nämns citeras och översätts dock i avsnitt 1.6. Detta utesluter dock inte att även andra textställen, som inte ingår i denna uppsatsens corpus, passar in i de resonemang som förs.

2.3.1 Effektiv skildring av händelseförloppet

Just i egenskap av satsförkortning ger ablativus absolutus möjligheten att uttrycka ett händelseförlopp mer effektivt än genom en hel sats. Denna möjlighet kan utnyttjas på olika sätt. I *civ. 2,43,2* (*itaque **perterritis omnibus** sibi quisque consulebat*) ger den kortfattade formuleringen *perterritis omnibus* en ökad intensitet till händelseförloppet. Textens föregående meningar ger en bakgrundsförklaring till vad som leder fram till verbhandlingen *perterritis*, men just denna korta sats ger ändå ett intryck av plötslighet, vilket får läsaren att stanna upp. Resultatet blir ett effektivt beskrivet scenario som ger ett mer dramatiskt intryck än ett participium coniunctum eller en bisats. Ett ytterligare exempel är *Gall. 5,44,6*.

I *Gall.* 1,40,8 (*diuturnitate belli defatigatis Gallis Ariovistum [...] desperantes iam de pugna et dispersos subito adortum [...] vicisse*) beskrivs egentligen en långdragen process, men som ändå går att sammanfatta på ett kortfattat sätt. Ablativus absolutus berättar att gallerna hade uttröttats av krigets *långvarighet*, men för att uttrycka detta används endast fyra ord.¹⁰⁵ Här uppstår en form av motsägelse mellan konstruktion och betydelse, som om den språkliga formuleringen ska få segern över gallerna att låta enklare än den faktiskt var samt framställa gallerna som mer lättbesegrade. Här kan ett participium coniunctum valts bort för att slippa förändra ordföljden¹⁰⁶ och därför att det befintliga direkta objektet redan är så långt (*desperantes iam de pugna et dispersos*) och med denna påbyggnad hade blivit fyra ord längre. En icke-absolut ablativus absolutus är alltså mer praktisk.

2.3.1.1 Effektiv skildring av flera verbhandlingar

Precis som med bisatser är det möjligt att sätta flera absoluta ablativer efter varandra, men med ablativus absolutus görs det på ett effektivare sätt (det vill säga mer koncist) och inom samma sats. Vad gäller participium coniunctum kan flera konjunkta particip kopplas till *samma* huvudord, men det är ovanligt att se flera konjunkta particip med olika huvudord efter varandra, speciellt inte i samma kasus. Med ablativus absolutus blir istället flera adverbial i kasus ablativ kopplade till samma predikat. Denna möjlighet att stapla absoluta ablativer använder sig Caesar av ibland även när den ena är en icke-absolut sådan. Detta ger en stilistisk effekt (genom att åstadkomma en parallellism)¹⁰⁷ samtidigt som det ökar tempot i händelsekedjan. Ett exempel är *Gall.* 1,25,6 *capto monte et succedentibus nostris Boi[i] et Tulingi [...] ex itinere nostros latere aperto adgressi circumvenere*. Både *capto monte* och *succedentibus nostris* är bakgrundshändelser som tillsammans leder fram till *adgressi* och *circumvenere*. Att sätta dessa båda verbhandlingar i samma syntaktiska konstruktion och precis efter varandra gör att deras roll som bakgrundshändelser förstärks. Att uttrycka detta med bisatser hade varit mycket mindre effektivt. Två konstruktioner med konjunkta particip

¹⁰⁵ Med en bisats hade sex ord behövts för att uttrycka samma sak, exempelvis *cum Galli diurnitate belli defatigati erant*. Ett participium coniunctum hade dock inneburit en lika kortfattad konstruktion.

¹⁰⁶ Ett konjunkt *defatigatos Gallos* hade med oförändrad ordföljd lett till en alldeles för utspridd nominalfras och en svårläst sats, se avsnitt 2.3.4.

¹⁰⁷ van der Linden (1955), s. 58.

inom samma sats är här omöjligt.¹⁰⁸ Ett liknande exempel är *Gall.* 1,40,1. I *Gall.* 4,12,1 förekommer två absoluta ablativer, men inte direkt efter varandra.

I följande fall gör Caesar samma sak, förutom att de olika predikatsablativerna är samordnade och hör till samma subjektsablativ:

civ. 1,36,5 *Quibus effectis armatisque diebus XXX a qua die materia caesa est, adductisque Massiliam, his D. Brutum praeficit [...]*

Genom att här använda sig av en icke-absolut ablativus absolutus med tre samordnade predikatsablativer istället för tre konjunkta particip gör Caesar det tydligare var det tämligen långa participuttrycket slutar och resten av satsen börjar. Alla ord mellan *quibus* och *Massiliam* ingår i satsförkortningen, medan *his* tydligt markerar en ny nominalfras och därmed slutet på den absoluta ablativen. En ablativus absolutus kan ju inte ha två koreferenta subjektsablativer och på samma sätt kan ett participium coniunctum inte ha två koreferenta huvudord.

2.3.2 Flera centrala verbhandlingar i samma sats

Ablativus absolutus ger en särskild möjlighet vad gäller skildringen av flera logiskt och kronologiskt sammanhängande verbhandlingar. Till sin natur är den absoluta ablativen mer självständig än det konjunkta participet. Ett participium coniunctum är underordnat sitt huvudord, medan subjektsablativen och predikatsablativen har en mer jämställd inbördes relation samt tillsammans utgör en fristående enhet. Därför uppfattas även verbhandlingen som mer fristående än det underordnade konjunkta participets. Jämfört med det konjunkta participet är ablativus absolutus oftare särskilt från resten av satsen genom sin placering först vilken även ger den en mer betonad position. Den här typen av formella och funktionella skillnader är enligt konstruktionsgrammatiken faktorer som genererar betydelskillnader mellan de olika konstruktionerna.

---

¹⁰⁸ *Succedentibus nostris* kan göras om till *succedentes nostros* och bli direkt objekt i satsen, men för *capto monte* är det omöjligt eftersom konstruktionens referent inte kan kopplas till någon annan verbhandling i satsen. *Capto monte* måste alltså stå antingen som en ablativus absolutus eller som en bisats.

Till skillnad från bisatsen gör ablativus absolutus det möjligt att uttrycka (minst) två viktiga händelser, handlingar, processer eller faktum i *samma* sats, utan att de är samordnade. De får ett tydligt samband men samtidigt en tydlig särskiljning. Med särskiljning menas att de två verbhandlingarna är mer separata och fristående i förhållande till varandra (jämfört med det konjunkta participets mer underordnade relation till predikatet). Samtidigt ger en icke-absolut ablativus absolutus en tydligare koppling mellan de verbhandlingar som uttrycks av predikatsablativ respektive predikat, just genom att subjektsablativens referent återupprepas.

2.3.2.1 Flera centrala händelseförlopp i samma sats

När den icke-absoluta ablativen har ett perfektparticip kan generellt sägas att två olika händelseförlopp skildras inom satsen, där ablativus absolutus markerar föregående tid i förhållande till predikatet. Att ablativus absolutus står först i satsen bidrar till att tydliggöra kronologin. Dessutom betonas verbhandlingen mer i en icke-absolut ablativus absolutus än i ett mer regelriktigt participium coniunctum (genom att stå tydligt separat i en fristående satsförkortning först i satsen blir verbhandlingen mer självständig och betonad jämfört med ett attributivt particip), och samtidigt är konstruktionen inte lika ”tung” som en temporalsats. Detta har uppmärksammats av kommentatorer avseende följande passage (men även andra textställen med icke-absolut ablativus absolutus i *Bellum Gallicum* relateras till följande kommentar) *Gall.* 4,21,6 ***Quibus auditis*** [...] *eos domum remittit*. ”Durch Verbindungen, wie *quibus auditis - eos remittit* bezweckt der Römer eine genauere Bestimmung der Reihenfolge der Begebenheiten und läßt das in der Participialconstruction Enthaltene selbständiger erscheinen”.¹⁰⁹ *Auditis* blir alltså tydligt föregående *remittit* (även ett *auditus* skulle förvisso ha uttryckt föregående tid, men mindre betonad, på grund av förändrad konstruktion och position) och får i jämförelse med ett *auditus* även en mer självständig status i förhållande till *remittit*. Fler exempel återfinns i *Gall.* 1,16,5, *Gall.* 1,40,1, *Gall.* 1,40,8, *Gall.* 2,22,1, *Gall.* 3,14,4, *Gall.* 4,21,6, *Gall.* 5,4,3, *Gall.* 5,44,6, *Gall.* 6,4,4, *Gall.* 7,76,3, *civ.* 1,36,5, *civ.* 2,19,4 och *civ.* 2,43,2.

---

¹⁰⁹ Meusel, Kraner & Dittenberger (1913), s. 123 (”Genom förbindelser som *quibus auditis - eos remittit* eftersträvar romaren en exaktare bestämning av ordningsföljden och låter det som ryms i participkonstruktionen uppträda självständigare”).

2.3.2.2 Framhävande av det speciella förhållandet mellan två processer

En icke-absolut ablativus absolutus genererar i jämförelse med ett konjunkt particip en skillnad i framställningen av ett händelseförlopp. Verbhandlingarna som uttrycks av predikatsablativ och predikat - och fraserna som hör ihop med dem - delas upp i två separata led, men inom samma sats. Van der Linden skriver om ”de unieke verhouding van een proces tot een proces binnen één zin”.¹¹⁰ Detta märks bland annat i *Gall. 7,76,3 Coactis equitum milibus octo et peditum circiter ducentis quinquaginta haec in Haedorum finibus recensebantur*. Här, skriver van der Linden, har Caesar använt sig av ”het voortijdigheidselement”¹¹¹ som finns hos *coactis* i förhållande till *recensebantur*.¹¹² I jämförelse med ett konjunkt particip får *coactis* på ett tydligare sätt utgöra en egen process, vilken leder fram till *recensebantur*. Samtidigt blir kopplingen mellan de två processerna starkare jämfört med om en bisats hade använts. Skillnaden är inte temporal (de tre alternativen uttrycker alla föregående tid i förhållande till predikatet), utan handlar om verbhandlingarnas förhållande till varandra, där ett participium coniunctum kan ses som för underordnat, och en bisats som för självständig. Ablativus absolutus intar mellanpositionen. Två ytterligare exempel på detta är *Gall. 5,4,3* och *Gall. 6,4,4*.

2.3.2.3 Rangordning av verbhandlingar

Ibland torde syftet med bruket vara att gå igenom ett händelseförlopp extra snabbt, liksom i förbifarten, för att komma fortare till nästa. I dessa fall går det att reflektera över hierarkin mellan de olika verbhandlingarna som uttrycks i satsen.

Gall. 1,40,1 convocato consilio omniumque ordinum ad id consilium adhibitibus centurionibus vehementer eos incusavit.

Den viktigaste verbhandlingen i denna sats är rimligtvis predikatet *incusavit*. Därefter torde *convocato* komma, eftersom detta particip ju utgör förutsättningen för den verbhandling som uttrycks i predikatet. Verbhandling *adhibitibus* blir i sammanhanget följaktligen snarast ett

---

¹¹⁰ van der Linden (1955), s. 64 (”det unika förhållandet från en process till en annan inom en enda sats”).

¹¹¹ ”Förtidighetsselementet”, det vill säga att det uttrycker föregående tid.

¹¹² van der Linden (1955), s. 49.

tillägg, om än ett viktigt sådant. Van der Linden förklarar det som att *omniumque ordinum ad id consilium adhibitis centurionibus* kan läsas som en parentes.¹¹³ Syftet med bruket skulle då kunna vara att lägga mindre vikt på handlingen som uttrycks av *adhibitis*, samtidigt som den tydligt betonas som en egen verbhandling. En bisats har troligtvis valts bort därför att en egen sats med ett finit verb hade framställt verbhandlingen som alltför central i sammanhanget. Dessutom hade den brutit upp satsen genom att infoga en bisats mellan *convocato consilio* och resten av satsen. Även på så sätt skulle den fått större fokus. Som en ablativus absolutus mitt i satsen bibehåller den i större utsträckning sin parentesliknande status och ingår mer naturligt i satsens flöde.

Ett liknande fall återfinns i *Gall. 5,4,3 principibus Treverorum ad se convocatis hos singillatim Cingetorigi conciliavit*. Angående detta fall resonerar Meusel, Kraner och Dittenberger om varför Caesar inte valde att skriva *principes convocavit et conciliavit*, alltså en konstruktion med två finita verb till samma direkta objekt. ”Auf das *conciliare Cingetorigi* kam es Caesar an; das *convocare* war nur eine zur Erreichung seines Zweckes nötige oder diese vorbereitende Nebenhandlung”.¹¹⁴ Även här handlar det alltså om att göra ett åtskiljande mellan, och en rangordning av, verbhandlingarna som uttrycks av *convocatis* respektive *conciliavit*. Att låta *convocatis* stå med ett eget subjekt i en fristående satsförkortning istället för i en attributiv sådan framhäver samtidigt det faktum att *convocatis* ses som en tydligt separat verbhandling. Det är inte bara en föregående handling utan även en förutsättning för satsens huvudhandling. Handlingen som uttrycks av *convocatis* blir jämfört med ett *convocatos* mer självständig och central i sammanhanget, samtidigt som den blir tydligt underordnad satsens huvudhändelse. Även hövdingarna får en tydligare betoning då de nämns två gånger i samma sats.

I nästa fall har handlingarna fått en mer oväntad syntaktisk rangordning:

---

¹¹³ van der Linden (1955), s. 60.

¹¹⁴ Meusel, Kraner & Dittenberger (1920), s. 8-9 (”Det var *conciliare Cingetorigi* som var viktigt för Caesar; *convocare* var bara en sidohandling för att uppnå hans syfte eller för att förbereda för det”).

Gall. 5,44,6 quo percusso et exanimato hunc scutis protegunt hostes, in illum universi tela coniciunt.

Den här sekvensen är hämtad mitt ur en krigsscen. *Quo* och *hunc* refererar till en icke-namngiven fiende medan *illum* är en centurion vid namn Pulvio. En spontan reflektion skulle kunna vara att detta att genomborras och dö skulle vara betydligt mer centralt än att skydda eller kasta spjut. Därför finns det anledning att tro att Caesar genom denna formulering tvärtom ser döendet mer som en bakgrund till det som hände sedan och alltså medvetet *inte* lägger lika stor betoning där. Användningen av ablativus absolutus vänder alltså upp-och-ner på den förväntade betydelsemässiga rangordningen av de olika verbhandlingarna i meningen. Den uppfordrar läsaren till att fokusera på det som uttrycks av de finita verben. Lange hävdar att den starkaste betoningen ligger i meningens sista led *in illum universi tela coniciunt*.¹¹⁵ Det som talar för detta är att *illum* (Pulvio) är av mycket större vikt i just detta specifika sammanhang än den icke namngivna fiende som både *quo* och *hunc* syftar på. Det bör dock noteras att denna betoningsskillnad endast kan hänföras till sammanhanget, eftersom ingen syntaktisk skillnad föreligger. Skillnaden har ingenting med själva konstruktionen att göra.

2.3.2.4 Utgångsläge som utgör förutsättning för predikatet

Ablativus absolutus kan på ett mycket tydligare sätt än det konjunkta participet beskriva utgångsläget för händelsen i en viss sats. Participium coniunctum kopplas ju till ett huvudord och utgör då snarare bakgrundsinformation till just detta ord, medan ablativus absolutus såsom adverbial är mer fristående och dessutom oftast står först, vilket skapar en mer logisk ordning. I jämförelse med bisatsen gör den absoluta ablativen bakgrundsförhållandet mer direkt kopplat till satsen och dess huvudhandling. Detta kan illustreras av *Gall. 4,12,1 nihil timentibus nostris, quod legati eorum paulo ante a Caesare discesserant atque is dies indutiis erat ab his petitus, impetu facto celeriter nostros perturbaverunt*. I denna sats utgör *nihil timentibus nostris* utgångsläget, eller kanske snarare förutsättningen för att satsens huvudhandling ska kunna ske. Satsen inleds med *nihil timentibus nostris* och avslutas med *nostros perturbaverunt*. Detta gör att satsen ramas in av de två mest centrala verbhandlingarna, och mellan dem infogas en tvådelad kausalsats, ytterligare en ablativus absolutus samt ett adverbial. En konstruktion där *nihil timentibus nostris* blev en bisats hade

¹¹⁵ Lange (1895), s. 193-194.

istället skapat satsstrukturen bisats-bisats-huvudsats, vilket hade gjort händelseförloppet mindre sammanhängande. En sats med participium coniunctum hade blivit otymplig på grund av det stora avståndet mellan det direkta objektet *timentes nostros* och predikatet *perturbaverunt* (se avsnitt 2.3.4).

I *Gall. 7,33,3* (*cum leges duo[s] ex una familia vivo utroque non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse prohiberent*) är den absoluta ablativen temporal, men har samtidigt en konditional betydelse. Ablativus absolutus är den omständighet på vilken predikatet *vetarent* grundar sig. Genom sin inskränkande karaktär är den ett förtydligande av det som uttrycks genom predikatet, och samtidigt även dess förutsättning. Att det uttrycks med en icke-absolut ablativ förstärker detta förhållande, jämfört med om en bisats eller ett konjunkt particip hade använts. Såväl *duo[s]* som *utroque* är nära kopplade till båda predikaten *vetarent* och *prohiberent* (*duo[s]* genom att vara direkt objekt och *utroque* genom att vara en del av ett adverbial). En bisats hade istället försvagat denna koppling samt komplicerat meningsstrukturen genom att infoga ytterligare en bisats i den redan befintliga bisatsen. En ablativus absolutus harmonierar bättre med resten av satsen. Vidare är det uppenbart att dessa två pronomina omfattar exakt samma personer, om än ur olika synvinklar (se 2.3.5.1). Ett participium coniunctum hade inneburit att ett av pronomina togs bort, vilket hade lett till en försvagning av konditionaliteten och en mer svårtolkad formulering: *cum leges duo[s] ex una familia vivos non solum magistratus creari vetarent [...]* ("eftersom lagarna inte bara förbjöd att två från en familj om de var levande valdes till ämbetsmän [...]"). Förändringar i konstruktion leder alltså till förändringar i hur meningen läses och uppfattas. Enligt konstruktionsgrammatiken kan det ses som en betydelseförändring. Två ytterligare exempel på när en icke-absolut ablativus absolutus beskriver utgångsläget för resten av satsen är *Gall. 1,40,8* och *Gall. 2,22,1*.

2.3.2.5 Central bakgrundsinformation

Ibland understryks snarare än ett utgångsläge ett visst faktum. Detta kan sägas om *civ. 3,1,1* *Dictatore habente comitia Caesare consules creantur Iulius Caesar et P. Servilius*. Här rör det sig om ett presensparticip vilket ju uttrycker en pågående handling, ett tillstånd eller en rådande omständighet. Genom att sätta denna bakgrundsinformation i samma sats som

meningens huvudhandling skapas ett starkare tidsligt och sakligt samband mellan de faktum som uttrycks i satsen. Läsaren görs genom den icke-absoluta användningen av ablativus absolutus särskilt uppmärksam på att Caesar valdes till konsul när det var han *själv* som var diktator och höll folkförsamling.

I *Gall. 3,14,4* (*turribus autem excitatis tamen has altitudo puppium ex barbaris navibus superabat*) har Caesar vinnlagt sig om den koncessiva effekten i satsen. Omständighet a (att torn byggts) utesluter inte omständighet b (att barbarernas skepp var högst). Omständighet b, som är den viktigaste, får utgöra huvudsats medan omständighet a blir en fristående satsförkortning med koncessiv betydelse. En konstruktion med ett konjunkt particip hade kunnat se ut såhär: *altitudo autem puppium ex barbaris navibus turres excitatos tamen superabat*.¹¹⁶ Översättningen blir då ungefär ”men höjden på de barbariska skeppens bakstammar överträffade likväl de torn som uppförts”. Ett konjunkt particip innebär alltså en minskad särskiljning av verbet *excito* och en tydlig förlust vad gäller betoning av det koncessiva uttrycket. En bisats å sin sida hade försvagat relationen mellan *turribus excitatis* och *has altitudo superabat* genom att inte placera dem i samma sats.

2.3.3 En speciell logisk och kronologisk ordning

En möjlighet som det absoluta participet har, i mycket större utsträckning än det konjunkta, är att vara kopplat till två olika predikat i två på varandra följande huvudsatser.¹¹⁷ Detta blir tydligt i *Gall. 5,44,6* *quo percusso et exanimato hunc scutis protegunt hostes, in illum universi tela coniciunt*. De absoluta ablativerna kan kopplas till såväl *protegunt* som *coniciunt*. Vad gäller *hunc protegunt* är orsakssambandet klart, eftersom det rör sig om samma person som i den absoluta ablativen, men ur sammanhanget går det dessutom att utläsa att just *illum* (Pulvio) är agenten bakom *percusso* och *exanimato* och anledningen till att han får spjut kastade på sig av gallerna är att han precis har dödat en av dem. Verbhandlingarna som

---

¹¹⁶ Ordföljden är ändrad i jämförelse med den absoluta ablativen eftersom ett konjunkt particip som objekt inte står först i satsen lika ofta som en ablativus absolutus. Istället står subjektet placerat först, vilket är betydligt vanligare. Å andra sidan skulle *turres excitatos* ändå kunna stå först, för att bli mer betonat (*turres autem excitatos tamen altitudo puppium ex barbaris navibus superabat*). Jfr Sjöstrand (2014) s. 429 och framåt.

¹¹⁷ Lange (1895), s. 192.

uttrycks av *percusso* och *exanimato* leder alltså fram till båda predikaten (samtidigt som kopplingen är starkare mellan predikatsablativerna och *protegunt* än mellan dessa och *coniciunt*, på grund av koreferensen och den närmare placeringen). Om satsen hade gjorts om till *hunc percussum et exanimatum scutis protegunt hostes, in illum universi tela coniciunt* hade det inte framgått lika tydligt, eftersom participen då skulle tillhöra *hunc* som är objekt endast till *protegunt*. Här påverkar således en icke-absolut ablativus absolutus relationen mellan de olika verbhandlingarna. En bisats å sin sida hade försvagat kopplingen mellan *percusso* och *exanimato* gentemot *protegunt* och *coniciunt*, eftersom den skulle ha frikopplat de förstnämnda verbhandlingarna från huvudsatsen. Andra fall där ablativus absolutus kan kopplas till två predikat är *Gall.* 7,33,3 och *civ.* 1,36,5.

2.3.4 Många och/eller långa bisatser mellan ablativus absolutus och predikat

Ablativus absolutus brukar stå först i satsen. Detta kan utnyttjas vid konstruktionen av en mer komplex mening. En sådan är *Gall.* 1,16,5:

convocatis eorum principibus, quorum magnam copiam in castris habebat, in his Diviciaco et Lisco, qui summo magistratui praeerat, quem vergobretum apellant Haedui, qui creatur annuus et vitae necisque in suos habet potestatem, graviter eos accusat quod
[...]

I denna mening omnämns hövdingarna i början, eftersom flera bisatser är underordnade just detta substantiv. Predikatet *accusat* står efter alla dessa, eftersom ytterligare bisatser följer på predikatet. Vad hade då hänt om ett participium coniunctum använts istället för ablativus absolutus? Objektet *principes* hade fortfarande behövt stå först i meningen, före alla bisatser. Predikatet *accusat* hade likaledes behövt stå efter alla dessa relativsatser. Denna mening hade alltså fått följande struktur: *convocatos eorum principes, quorum [...], qui [...], quem [...], qui [...], et [...], graviter accusat*. I denna omgjorda mening kan konstateras att objekt och predikat står tämligen långt från varandra (konstruktionen blir invecklad) och att det följaktligen blir oklart vart såväl predikat som objekt hör, eller i alla fall tidskrävande och tankekrävande att räkna ut.¹¹⁸ En *cum*-sats hade däremot varit ett rimligare alternativ,

---

¹¹⁸ En jämförbar (men inte helt motsvarande) mening på svenska skulle kunna se ut så här: *Henne, som åt en glass, som hade chokladsmak, vilken var den dyraste smaken av den glassen, vilken tillverkades här i stan, som ju var berömd för sin glass, såg jag*. Meningen är korrekt men inte särskilt lättläst.

eftersom även en sådan brukar stå först, samt faktiskt tillåter en upprepning av nominalfraser, men uppenbarligen ville Caesar uttrycka dessa två verbhandlingar i *samma* sats för att knyta dem närmare varandra. Det temporala och sakliga sambandet mellan *convocatis principibus* och *eos accusat* får därigenom en mer central roll. Samma personer blir sammankallade och klandrade, och det framgår tydligt i vilken ordning det hände, vad som ledde till vad och också vilken verbhandling som ses som den viktigaste - nämligen *accusat*. Andra textställen med en eller flera bisatser mellan ablativus absolutus och satsens predikat är *Gall.* 1,25,6, *Gall.* 1,40,8, *Gall.* 4,12,1 och *Gall.* 4,21,6.¹¹⁹

2.3.5 Strukturell splittring

Müller-Lancés andra kännetecken för ablativus absolutus är att den har ett eget subjekt. Den allmänna regeln för detta subjekt är att det inte får förekomma på något annat ställe i satsen. Det är just det som gör konstruktionen absolut. Denna uppsats diskuterar just de ställen där det inte förhåller sig på detta sätt.

Något som van der Linden ofta återkommer till är vad som händer med identiteten hos referenterna när en ablativus absolutus korresponderar med en annan nominalfras i satsen, i någon form av ”förbjuden” koreferens. Formellt sett har nämligen subjektsablativen inte samma identitet som någon annan nominalfras i satsen. Enligt meningsstrukturen är alltså referenten i den absoluta ablativen inte samma som referenten i nominalfrasen, medan det enligt det faktiska förhållandet är tvärtom. Härmed, förklarar han, skapas en konflikt mellan det formella och det faktiska förhållandet. Detta leder till en strukturell splittring av referenten.¹²⁰ Denna splittring som kommer sig just av att Caesar medvetet brutit mot den vedertagna regeln lyfter fram den dubbelt omnämnda referenten ur olika perspektiv. Ibland går det till exempel att urskilja olika roller hos samma personer och ibland är dessa centrala för själva betydelsen av satsen. En icke-absolut användning av ablativus absolutus blir då ett sätt att synliggöra och betona dessa.

---

¹¹⁹ Jfr Lange (1895), s. 191, Kühner & Stegmann (1955), s. 787 och van der Linden (1955), bl.a. s. 104-105.

¹²⁰ van der Linden (1955), s. 45. Van der Lindens benämning för detta fenomen är ”structurele splitsing”.

2.3.5.1 Delar/helhet

Ibland handlar den strukturella splittringen om att referenterna omnämns både som delar och som en helhet, eller både som individer och ett kollektiv. Ett exempel är *civ. 2,43,2 itaque perterritis omnibus sibi quisque consulebat*. Här förklarar Lange den djupgående skillnaden mellan subjektsablativ och subjekt. Användandet av *omnibus* tillsammans med *quisque* resulterar i ”einer wirkungsvollen abwechslung”.¹²¹ *Omnibus* är alla sedda tillsammans som en helhet medan *quisque* är var och en för sig, som delar av det hela. Detta passar väl med kontexten:

während alle zusammen insofern unter einem gemeinsamen geschick zu leiden haben, dasz sie von demselben geist der bestürzung ergriffen sind, fühlen sie sich anderseits darum nicht solidarisch als ganzes verbunden, weil jeder einzelne nur für seine eignen interessen sorgt.¹²²

En uppdelning i *omnibus* å ena sidan och *quisque* å andra sidan ger en mycket ”eindringlichere und lebhaftere schilderung der traurigen lage”.¹²³ Här är det alltså tydligt att både ord och konstruktion bidrar till den speciella betydelsen (vilket ju tas upp i konstruktionsgrammatiken), för utan en icke-absolut ablativus absolutus hade det inte gått att placera de koreferenta *omnibus* och *quisque* i samma sats. Fler exempel där en perspektivskillnad mellan del och helhet förekommer är *Gall. 2,22,1*, *Gall. 5,4,3*, *Gall. 7,33,3* och *Gall. 7,76,3*.

2.3.5.2 Olika roller

Ett annat exempel på strukturell splittring är *civ. 3,1,1 (Dictatore habente comitia Caesare consules creantur Iulius Caesar et P. Servilius)*. I detta fall har en person två olika roller. Caesar delar i satsen upp sig själv i en diktator som håller folkförsamling och en konsul. Kanske görs detta delvis för att betona ovanligheten i att dessa två titlar tillfaller samma person samtidigt. Dessutom är *Caesare* ensamt subjekt i den absoluta ablativen, medan satsens subjekt är tvådelat. Alltså är *Caesare* en självständig enhet, medan *Iulius Caesar* är en

---

¹²¹ Lange (1895), s. 200 (”en effektiv omväxling”).

¹²² *ibid*, s. 200 (”medan alla tillsammans måste lida av ett gemensamt öde såtillvida att de är gripna av samma bestörtning, känner de sig å andra sidan fördenskull inte solidariskt förbundna som helhet, eftersom var och en bara sörjer för sina egna intressen”).

¹²³ *ibid*, s. 200 (”mer intensiv och livfull skildring av den eländiga situationen”).

del av en större enhet tillsammans med *P. Servilius*. Detta tangerar den strukturella splittring som i 2.3.5.1 kallas delar/helhet, men här handlar det snarare om att Caesar delas upp i en självständig och en samarbetande ämbetsman.

2.3.5.3 Skillnad i identiteten

I vissa fall kan den strukturella splittringen tydliggöra en viss skillnad i identiteten hos de korefererande referenterna. Detta är fallet i *Gall.* 6,4,4 *Obsidibus imperatis centum hos Haeduis custodiendos tradit*. Satsen berättar att hundra gisslan begärdes och att gisslan sedan överlämnades åt häduerna. *Obsidibus centum* är de gisslan som begärdes, och *hos* de som verkligen överlämnades, och det står ju inte att dessa de facto var hundra stycken. *Obsidibus centum* är definierade till antalet, men är inte några specifika personer. Tvärtom är *hos* inte ett explicit definierat antal, men avser några bestämda (om än inte namngivna) individer. Häri består skillnaden i identiteten, vilken lyfts fram genom den strukturella splittringen.

I ett fall har van der Linden en lite annorlunda tolkning av identitetsskillnaden mellan ablativus absolutus och korefererande nominalfras:

civ. 1,36,5 *Quibus effectis armatisque [...] adductisque Massiliam, his D. Brutum praeficit [...]*

Quibus syftar på skeppen, medan *his* enligt van der Linden även kan syfta officerarna och besättningen.¹²⁴ Detta låter inte omöjligt, men frågan är hur stor inverkan det hade på Caesars beslut att använda sig av en icke-absolut ablativus absolutus.

2.3.5.4 En positiv och en negativ synvinkel

Ibland utsätts referenterna för en mer negativ och en mer positiv verbhandling, något som van der Linden tar upp angående ett flertal fall. En avvikande användning av ablativus absolutus kan alltså ha använts för att uttrycka situationsskillnaden hos de två verbhandlingar som referenterna beträffas av. I *Gall.* 3,14,4 (*turribus autem excitatis tamen has altitudo puppium ex barbaris navibus superabat*) handlar det om en koncessiv ablativus absolutus. Van der Linden förklarar att det föreligger en skillnad i synvinkel mellan *turribus* och *has*. ”*Turribus*

---

¹²⁴ van der Linden (1955), s. 75.

is nog gezegd in de sfeer van het succes, maar bij has breekt de mislukking al door”.¹²⁵ Den icke-absoluta absoluta ablativen lyfter fram kontrasten mellan framgång och misslyckande. Fler exempel på situationsskillnaden positivt/negativt är *Gall. 1,16,5*, *Gall. 1,25,6*, *Gall. 1,40,1*, *Gall. 4,12,1*, *Gall. 5,44,6*, *Gall. 7,33,3*, *civ. 2,19,4* och *civ. 2,43,2*.

2.3.6 Variation i satsen

Det finns många olika sätt att uttrycka en verbhandling på, exempelvis genom ett finit verb i en huvudsats, ett finit verb i en bisats, en fristående participkonstruktion eller ett attributivt particip. Med alla dessa möjligheter givna är det rimligt att utnyttja dem alla, utifrån vad som är lämpligt i vilken situation, för att få en så varierad och uttrycksfull text som möjligt. Ibland märks det att en icke-absolut ablativus absolutus ger en ytterligare dimension till texten och variation i satsen. Studera *Gall. 4,21,6* ***Quibus auditis, liberaliter pollicitus hortatusque, ut in ea sententia permanerent, eos domum remittit et cum iis una Commium.*** I detta textställe finns två attributiva satsförkortningar, en bisats, ett finit verb i huvudsatsen och ett andra led i huvudsatsen med underförstått predikat. Att då låta verbhandlingen *audio aliquem* stå som ablativus absolutus gör texten mer elegant och levande, jämfört med om ytterligare ett participium coniunctum hade använts. En icke-absolut ablativus absolutus öppnar upp för ytterligare ett sätt att uttrycka en verbhandling på. Andra exempel där ablativus absolutus bidrar till variation inom satsen är exempelvis *Gall. 1,25,6* och *Gall. 1,40,8*. Det är dock viktigt att poängtera att variation inte endast förekommer på satsnivå. Den icke-absoluta absoluta ablativen bidrar även till variation på ett högre plan, till texten som helhet.

2.3.7 Ett motsatsförhållande?

Något som tas upp i nästan all den litteratur som behandlar icke-absolut ablativus absolutus är att den kan användas för att uttrycka en motsats. Riktigheten och relevansen i detta påstående bör enligt min mening ifrågasättas. I all denna sekundärlitteratur tas endast ett och samma exempel upp,¹²⁶ nämligen *Gall. 5,44,6* ***quo percusso et exanimato hunc scutis protegunt hostes, in illum universi tela coniciunt.*** Sådär analyseras textstället i litteraturen:

---

¹²⁵ van der Linden (1955), s. 64 (”*Turribus* visas fortfarande i framgångens sfär, men vid *has* bryter misslyckandet redan igenom”).

¹²⁶ Detta är alltså inte bara det enda stället från Caesar, utan det enda stället som tas upp överhuvudtaget.

- ”Diese Redeweise hat hier in dem Gegensatz ihren besonderen Grund”.¹²⁷
- ”Ein Ablativus absolutus anstelle eines PC ist zulässig [...] wenn es sich um einen Gegensatz handelt”.¹²⁸
- ”hier ist die Konstruktion wegen des Gegensatzes von *hunc* und *in illum* notwendig”.¹²⁹
- ”im Dienste [...] des Gegensatzes”.¹³⁰
- ”Oppositio, ut ita dicam, quae inter membra intercedit, hanc constructionem, non alteram illam participii adtributivi exigit”.¹³¹
- ”es ist durch einen Gegensatz hervorzuheben”.¹³²

Endast Lange lyfter inte fram motsatsen som ett motiv (hans resonemang angående detta ställe tas upp i 2.3.2.3). Van der Linden talar inte specifikt om motsatser, utan har ett lite mer utvecklat resonemang: ”*hunc* en *hostem*¹³³ staan tegenover elkaar in het noemen van de twee geïmproviseerde voorvechters der beide partijen en in het aangeven van de objecten van respectievelijk de defensieve en de offensieve activiteit der Galliërs”.¹³⁴ Han menar alltså att *hunc* och *illum* representerar respektive sida i kriget och samtidigt får symbolisera gallernas

---

¹²⁷ Meusel, Kraner & Dittenberger (1920), s. 101 (”Detta uttryckssätt har här sin särskilda anledning i motsatsen”).

¹²⁸ Menge, Burkard & Schauer (2000), s. 723 (”En ablativus absolutus istället för ett PC är tillåten [...] när det handlar om en motsats”).

¹²⁹ Kühner & Stegmann (1955), s. 786 (”här är konstruktionen nödvändig på grund av motsatsen hos *hunc* och *in illum*”).

¹³⁰ Hofmann & Szantyr (1965), s. 139 (”för motsatsens skull”).

¹³¹ Kossak (1858), s. 4 (”Motsatsen, så att säga, som ligger mellan leden, fordrar denna konstruktion, inte den andra med ett attributivt particip”).

¹³² Reisig & Haase (1839), s. 761 (”den ska betonas genom en motsats”). ”Es” i citatet syftar troligtvis på ablativus absolutus.

¹³³ van der Linden har utgått från en läsart där det istället för *hunc scutis protegunt hostes, in illum universi tela coniciunt* står *hunc scutis protegunt, in hostem tela universi coniciunt*. Den förstnämnda läsarten (som citeras i denna uppsats och som Hering valt att följa i sin utgåva) är hyparketyptyp betas ordalydelse och den sistnämnda är hyparketyptyp alfas ordalydelse. Se Hering (1987), s. 84 (textkritiska apparaten) och s. IX-XIII (om stemmat och de två hyparketyperna i handskriftstraditionen).

¹³⁴ van der Linden (1955), s. 63 (”*hunc* och *hostem* står mitt emot varandra som två improviserade förkämpar för de båda sidorna och i benämningen som objekten för gallernas defensiva respektive offensiva aktivitet.”).

defensiva och offensiva aktivitet. Det finns inget i van der Lindens utläggning som jag principiellt sett inte håller med om, men jag ser inte riktigt hur det skulle motivera eller förklara det avvikande bruket av ablativus absolutus.

Det är intressant att så många källor lyfter fram just motsatsen som ett centralt motiv vad gäller den icke-absoluta användningen, men med bara *ett* exempel och utan att riktigt förklara *varför* en motsats föranleder detta. Om det verkligen vore så att en motsats var ett tydligt, rimligt och tillräckligt skäl och en användbar möjlighet borde det finnas fler exempel och en mer utvecklad och motiverad förklaring. Dessutom tycks det orimligt att åberopa motsatsen som förklaring även av den anledningen att det ju inte är själva ablativerna som har en adversativ betydelse, utan de efterkommande satserna. *Hunc scutis protegunt hostes* kontrasterar mot *in illum universi tela coniciunt*. En sats med konjunkta particip tycks uttrycka motsatsförhållandet lika tydligt: *hunc percussum et exanimatum scutis protegunt hostes, in illum universi tela coniciunt*. Det som går förlorat här är istället betoningen och särskiljningen av verbhandlingarna *percusso* och *exanimato* samt den särskilda logiska och kronologiska ordningen. Även en bisats är möjlig ur motsatssynvinkel, men då försvagas relationen mellan satsens fyra olika verbhandlingar och effekten av koreferensen *quo - hunc*. Här saknas alltså svaret på frågan om vad det är i den icke-absoluta absoluta ablativen som går att koppla till en motsats. Utifrån konstruktionsgrammatiken borde det ju även finnas något i själva konstruktionen som ger denna möjlighet, för om det endast handlar om de specifika ord som förekommer i sammanhanget borde det inte beskrivas som en allmän regel.

Oavsett om motsatsen ses spela en roll i den icke-absoluta användningen eller inte anser jag det vara en bristfällig prioritering att i grammatikor överhuvudtaget behandla denna förklaring, då den hur som helst endast verkar appliceras på ett enda fall.¹³⁵ Särskilt missvisande blir det hos Hofmann och Szantyr där det i sin helhet står ”so oft Caes., meist im

---

¹³⁵ Inget av de andra fallen som tas upp i den här uppsatsen uttrycker ett liknande motsatsförhållande. Det kan dock inte uteslutas att det finns liknande fall av icke-absolut ablativus absolutus hos andra författare, men de tas ju hursomhelst inte upp i litteraturen.

Dienste der Deutlichkeit oder des Gegensatzes, vgl. Gall. 5,44,6¹³⁶. En rimlig tolkning är att föra *meist* till såväl *Deutlichkeit* och *Gegensatzes*, och då får läsaren uppfattningen att motsatser som uttrycks genom icke-absoluta absoluta ablativer är något vanligt förekommande hos Caesar, vilket ju inte verkar vara fallet.

Det vore således mer ändamålsenligt att i grammatikor fokusera på andra förklaringar till, och syften med, bruket. I en mer nyanserad framställning av just Caesars absoluta ablativer skulle det kunna tas upp, såvida motsatsen nu verkligen anses vara kopplad till användningen av ablativus absolutus, men då måste detta motiveras tydligare.

---

¹³⁶ Hofmann & Szantyr (1965), s. 139 ("så ofta Caes., mestadels för tydlighetens eller motsatsens skull, jfr Gall. 5,44,6").

3. Resultat, slutsatser och sammanfattning

3.1 Egenskaper och möjligheter

- Vilka egenskaper och möjligheter hos ablativus absolutus har Caesar använt sig av i sitt bruk av icke-absoluta absoluta ablativer?

Ablativus absolutus används i egenskap av satsförkortning just för att uttrycka verbhandlingar kortfattat och effektivt. Eftersom det är syntaktiskt möjligt att placera flera absoluta ablativer i rad går det dessutom att skildra *flera* verbhandlingar kortfattat i samma sats. Omvänt kan *en* ablativus absolutus fungera som adverbial till flera predikat och visar då på det logiska och kronologiska sambandet mellan satsens olika verbhandlingar. Dessa egenskaper och möjligheter tillämpas även vad gäller icke-absoluta absoluta ablativer.

Den absoluta ablativens placering först i satsen gör det möjligt att medelst en icke-absolut användning uttrycka en referent till vilken många och/eller långa bisatser kopplas utan att meningen blir för komplicerad och svårläst (detta för att referenten återupprepas i ett förtydligande syfte). Ablativus absolutus förstaplats är även till fördel när det kommer till att uttrycka en central verbhandling som utgör bakgrund för resten av satsen, eller som uttrycker en omständighet som är av betydelse. Att ablativus absolutus är ett adverbial tydliggör då dess förhållande till predikatet, och placeringen först i satsen ger en logisk ordningsföljd. Att ablativus absolutus är fristående gör att den uttrycker en tydligt separat verbhandling, men i samma sats som predikatet. Detta ger möjligheten att skildra minst två olika händelseförlopp inom samma sats. Här bidrar den absoluta ablativens placering först i satsen till en kronologisk ordningsföljd. Det blir också tydligt vilken som är satsens huvudhandling och vilken handling som är mer sekundär. En följd av att ablativus absolutus är fristående är att den har ett eget subjekt. Detta kan utnyttjas i fallet icke-absolut ablativus absolutus för att åstadkomma en strukturell splittring av referenten, vilken gör att referenten lyfts fram ur olika perspektiv.

3.1.1 Motsats

- Medger en icke-absolut ablativus absolutus möjlighet att uttrycka en motsats?

Möjligheten att uttrycka en motsats med hjälp av icke-absolut ablativus absolutus är mycket tvivelaktig. För det första finns det ingen egenskap hos ablativus absolutus som går att koppla till detta, för det andra finns det för få exempel på när detta sker och för det tredje är det helt omotiverat och oförklarat hur den typen av motsatsförhållande skulle vara kopplad till en icke-absolut ablativus absolutus.

3.2 Betoning och betydelse

- Hur påverkas satsens betoning och betydelse när Caesar använder en icke-absolut ablativus absolutus?

Utifrån de berörda textställena och konstruktionsgrammatikens idéer går det att se att skillnader i konstruktion även genererar skillnader vad gäller betoning och betydelse. Detta sker i samspel med de enskilda ordens betydelse.

Användningen av ablativus absolutus gör att verbhandlingen som uttrycks i satsförkortningen blir central i sammanhanget, men samtidigt tydligt underordnad det finita verbet. En ablativus absolutus åstadkommer ett starkare tidsligt och sakligt samband mellan dessa två verbhandlingar, och den upprepade referenten förstärker denna koppling. Ibland fungerar en icke-absolut ablativus absolutus som ett förtydligande som gör läsaren uppmärksam på ett visst faktum. Den kan också tydliggöra för läsaren vilka verbhandlingar som är mest centrala i sammanhanget, då det inte alltid är självklart. Vissa verbhandlingars roll som bakgrundshändelser förstärks.

Ofta ökar ablativus absolutus tempot hos en viss händelse och ibland resulterar detta i en kontrast mellan en kortfattad konstruktion och ett långdraget händelseförlopp. Konstruktionen icke-absolut ablativus absolutus utgör ofta en motsägelse i sig då den formellt sett förnekar koreferensen mellan subjektsablativ och motsvarande nominalfras. Till exempel omnämns *en* person som två olika personer. Detta gör ofta uttrycket än mer effektivt, då referenterna lyfts fram ur olika synvinklar. Det kan till exempel tydliggöra en skillnad i identiteten hos de dubbelt omnämnda referenterna.

3.2.1 Jämförelse med participium coniunctum respektive bisats

- Vilka skillnader kan identifieras jämfört med om ett participium coniunctum eller en bisats hade använts istället?

Jämfört med en bisats är den icke-absoluta ablativen lite mer kortfattad och en ”lättare” konstruktion som ger verbhandlingen en minskad särskiljning i förhållande till resten av satsen (den blir alltså mindre självständig), men den innebär samtidigt att två verbhandlingar kan uttryckas i samma sats och på så sätt få ett starkare tidsligt och sakligt samband. Jämfört med ett participium coniunctum ger en icke-absolut ablativus absolutus ökad betoning och särskiljning till verbhandlingarna som uttrycks av predikatsablativ+predikat. Verbhandlingen som uttrycks av den absoluta ablativen blir mer central i sammanhanget. Dessutom påverkas relationen mellan de olika händelserna i satsen, eftersom participium coniunctum och ablativus absolutus brukar ha olika funktioner i satsen. Participium coniunctum är ett attribut med ett huvudord och blir då en del av den satsdel som nominalfrasen är medan ablativus absolutus är ett adverbial och därmed har ett annat förhållande till den övriga satsen.

I en sats som redan innehåller ett participium coniunctum och/eller en bisats bidrar en icke-absolut ablativus absolutus dessutom till variation i satsen.

3.3 Ytterligare perspektiv på icke-absolut ablativus absolutus

I den här uppsatsen diskuteras Caesars användning av icke-absolut ablativus absolutus utifrån syntaktiska och semantiska fördelar. På en mer allmän nivå kan syftet med denna konstruktion vara att ge ett intryck av spontanitet, uppriktighet och transparens, samt att förmedla angelägenheten i det sagda. Sett ur denna synvinkel skulle ett syfte helt enkelt kunna vara att framstå som mer trovärdig. Samtidigt kan det vara ett sätt att imponera med sitt språk, genom att visa sig känna till de grammatiska spelreglerna, men medvetet bryta mot dem när det passar. Samtidigt, genom att infoga en oväntad formulering här och var, håller författaren läsaren alert vilket ökar chanserna att texten läses koncentrerat och därmed förstås bättre och blir mer ihågkommen. Ett mer sekundärt syfte kan vara att skapa symmetri och harmoni i meningen.

3.4 Sammanfattning och slutsatser

Den avvikande användningen av ablativus absolutus ger många möjligheter till varierade och uttrycksfulla meningar med konstfulla kontraster. Resultatet blir att de handlingar och faktum som uttrycks av predikatsablativ respektive predikat får ett starkt tidsligt och/eller sakligt samband samtidigt som de tydligt skiljs åt och får en inbördes rangordning vad gäller relevans. Ett annat resultat är att referenten i ablativus absolutus genom att nämnas ytterligare en gång i satsen blir mer betonad samt delas upp i två olika enheter, vilket ger ytterligare perspektiv på vad som uttrycks i satsen.

Att en icke-absolut ablativus absolutus kan användas för att uttrycka en motsats är inte omöjligt, men likväl oförklarat. Utan en förklaring, motivering och mer omfattande exemplifiering till detta påstående anser jag att det bör tas bort från grammatikorna.

Ablativus absolutus är en unik grammatisk konstruktion som enligt konstruktionsgrammatikens principer har en inneboende semantisk valör. En del av förklaringen till förekomsten av icke-absoluta absoluta ablativer hos Caesar torde således vara att han i dessa såg en semantisk potential som utmärkte sig i förhållande till andra konstruktioner och som gjorde att han valde dessa även om det innebar ett litet avsteg från reglerna. Det handlar om att den absoluta ablativen befinner sig på en skala mitt emellan det konjunkta participet och bisatsen. Den är mer fristående än ett konjunkt particip, men närmare knuten till resten av satsen än vad bisatsen är. Två olika verbhandlingar blir tydligt separerade, men samtidigt tillåts det temporala och sakliga sambandet mellan dessa spela stor roll. I många fall har också just själva regelbrottet en viktig funktion, då det leder till att referenterna omnämns ur olika perspektiv. Dessutom får referenten helt enkelt en mer central roll genom att omnämnas två gånger i samma sats.

3.5 Avslutning

Att komma in i Caesars huvud och följa hans tankegångar under skrivprocessen är omöjligt. Därför är alla tänkbara förklaringar till varför Caesar skrev på ett visst sätt bara mer eller mindre kvalificerade gissningar. Härmed följer den uppenbara risken att Caesars verk

överanalyseras och att alltför långsökta slutsatser dras. Vi springer utan orienteringskarta bland snåriga formuleringar på språkliga avkrokar och förväntar oss ändå att hitta alla kontroller. Samtidigt kretsar den här typen av undersökningar och frågeställningar kring språkvetenskapens kärna - att försöka identifiera, förklara och förstå.

4. Litteraturförteckning

4.1 Editioner

Hering, W. (utg.) (1987). *Commentarii belli Gallici*. Leipzig: Teubner.

Hosius, C. (utg.) (1903). *A. Gellii Noctium Atticarum libri XX* (Vol. 2). Leipzig: Teubner

Klotz, A. (utg.) (1950). *Commentarii. Vol. 2: Commentarii belli civilis*. Leipzig: Teubner.

4.2 Övrig litteratur

Ahlberg, A. W., Lundqvist, N. och Sörbom, G. (2017). *NE:s latinsk-svenska ordbok* (3 uppl.). Malmö: Nationalencyklopedin.

von Albrecht, M. (1997). *A history of Roman literature: From Livius Andronicus to Boethius: with special regard to its influence on world literature* (Vol. 1) (F. & K. Newman, Trans.) (G. L. Schmeling, & M. von Albrecht, rev.). Leiden: E. J. Brill. (Tysk originalutgåva 1994)

Dahl, Ö. (2003). *Grammatik* (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Fried, M. & Östman, J.-O. (red.) (2004). *Construction Grammar in a cross-language perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Fränkel, H. (1933). Über philologische Interpretation am Beispiel von Caesars gallischem Krieg. *Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung*, 9 (1), 26-41. Leipzig & Berlin: B. G. Teubner Verlag.

Gildersleeve, B. L. & Lodge, G. (1997). *Latin grammar*. London: Bristol Classical Press (Originalutgåva 1867).

Goldberg, A. E. (1995). *Constructions: A Construction Grammar approach to argument structure*. Chicago: The University of Chicago Press.

Harley, T. A. (2014). *The psychology of language: From data to theory* (4 uppl.). London & New York: Psychology Press.

Hoff, F. (1989). Les ablatifs absolus irréguliers: un nouvel examen du problème. I G. Calboli (red.), *Subordination and other topics in Latin: Proceedings of the third colloquium on Latin linguistics, Bologna 1-5 April 1985*, 401-423. Studies in Language Companion Series (Vol. 17). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Hofmann, J. B. & Szantyr, A. (1965). *Lateinische Syntax und Stilistik* (Vol. 2). München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Klotz, A. (1910). *Cäsarstudien (nebst einer Analyse der Strabonischen Beschreibung von Gallien und Britannien)*. Leipzig: Teubner.
- Kossak, K. A. J. (1858). *Observationes de ablativi, qui dicitur absolutus, usu apud Caesarem. I Michaelis-Programm 1958: Königliches Friedrichs-Gymnasium zu Gumbinnen. Zu der [...] in dem Saale des Königlichen Gymnasiums anzustellenden öffentlichen Prüfung der Schüler [...]* (s. 1-16). Gumbinnen: Königliches Friedrichs-Gymnasium zu Gumbinnen.
- Kühner, R. & Stegmann, C. (1955). *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache; Satzlehre: Erster Teil* (3 uppl., Vol. 2). Leverkusen: Gottschalksche Verlagsbuchhandlung.
- Lange, J. (1895). Über einen besondern gebrauch des ablativus absolutus bei Caesar. *Jahrbücher für classische Philologie*, 41 (151), 189-209. Leipzig: B. G. Teubner.
- van der Linden, J. A. M. (1955). *Een speciaal gebruik van de ablativus absolutus bij Caesar: Een onderzoek op structurele grondslag* [Doktorsavhandling, Universiteit van Amsterdam]. Amsterdam: Uitgeverij Excelsior.
- Madvig, J. N. (1895). *Latinsk ordføiningslære*. Köpenhamn: Gyldendalske Boghandels Forlag.
- Mellor, R. (red.) (2004). *The historians of ancient Rome: An anthology of the major writings* (2 uppl.). New York: Taylor and Francis Group.
- Menge, H., Burkard, T. & Schauer, M. (2000). *Lehrbuch der lateinischen Syntax und Semantik* (4 uppl.). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Meusel, H., Kraner, F. & Dittenberger, W. (1913). *C. Iulii Caesaris commentarii de bello Gallico* (17 uppl., Vol. 1). Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- Meusel, H., Kraner, F. & Dittenberger, W. (1920). *C. Iulii Caesaris commentarii de bello Gallico* (17 uppl., Vol. 2). Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- Müller-Lancé, J. (1994). *Absolute Konstruktionen vom Altlatein bis zum Neufranzösischen: ein Epochenvergleich unter Berücksichtigung von Mündlichkeit und Schriftlichkeit* [Doktorsavhandling, Albert-Ludwigs-Universität]. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Nationalencyklopedin (1993). Koreferens. I *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd* (Vol. 11, s. 329). Höganäs: Bokförlaget bra böcker.

Oldfather, W. A. & Bloom, G. (1927). Caesar's grammatical theories and his own practice. *The Classical Journal*, 22 (8), 584-602. Gainesville: Classical Association of the Middle West and South.

Reisig, K. C. & Haase, F. (1839). *Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft*. Leipzig: Verlag der Lehnhold'schen Buchhandlung.

Resmark, T. (2009). *Ablativus absolutus hos Ammianus Marcellinus* [D-uppsats, Lunds universitet]. Lund: Lund University Publications Student Papers.

Sjöstrand, N. (2014). *Ny latinsk grammatik* (3 uppl.). Uppsala: Didactica Latina Upsaliensia.

4.3 Onlinedatabas

Cross Database Searchtool (2018). <http://clt.brepolis.net.ezproxy.ub.gu.se/cds/Default.aspx>. Turnhout: Brepols Publishers. Hämtat 20-05-08.